

Rudolf Golouh, Hitlerizem in socialne težnje

(Predavanje na prosvetnem večeru ljubljanske »Svobode« 24. marca t. l.)

Ko je pred sedemdesetimi leti francoski mislec Leroux, vreden naslednik francoskih enciklopedistov in francoskih socialnih utopistov Fouriera in Saint-Simona, prvič skoval in zapisal dotlej neznano, novo besedo: **Socializem**, je mogel le malokdo slutiti, da bo ta beseda predrugačila v nekoliko desetletjih osnove svetovne politike in dala izraz, lice, značaj in veličino novi človeški dobi — najvišji v človeški zgodovini. Malokatero ljudsko gibanje je tako naglo osvojilo svet, kakor socialno, ki je tipično gibanje našega veka: veka industrije, tehnike, potenciranega ustvarjanja, veka tvornice, stroja, elektrike, kemije, zaslužnjenja prirodnih sil v korist človeštva, veka dela in proletarijata. Vsa prejšnja tisočletna zgodovina je češče le dolgočasno ponavljanje enih in istih dogodkov: vojna sledi vojni, prevrat prevratu, življenjske razmere pa ostajajo neizpremenjene. Šele z novo organizacijo dela in z uvedbo stroja v produkciji se ekonomska struktura družbe in njene politične in moralne osnove iz temelja izpremenijo: doba industrializma znači novo osnovno premaknitev družabnega dogajanja, ker uvaža v svet nove oblike življenja. Mi živimo nedvomno radi naglo se razvijajočih in razpletajočih dogodkov največji čas, kar ga je doslej živel človeški rod. Priče smo najvišjega vzpona vseh najaktivnejših ljudskih sil. Na tem naglem procesu preosnavljanja in preurejanja človeških odnošajev in stvarnih razmer ne morejo izpremeniti ničesar niti dogodki in gibanja, katerih težnje gredo za tem, da bi zavrle vsesplošni orjaški napredek tega stoletja, da bi pahnili vse nazaj v srednji vek. Mislim tu na fašistovska gibanja vobče, na osvojitev Nemčije po Hitlerju še posebej. Moderna socialna gibanja so le posledica novih gospodarskih razmer, ki jih je ustvarila kapitalistična organizacija dela, posledica industrializma, združenja velikih delavskih mas v velikih tovarnah pri istem delu in pri istih delovnih in življenjskih pogojih. Borba hitlerizma proti delavstvu je že zato zgrešena, ker se obrača proti tistim ljudskim slojem, ki niso v ničemer zakrivali sedanjega razrvanega gospodarskega in političnega stanja. Hitlerizem lahko uniči vse demokratične pridobitve stoletja, lahko razžene vse parlamente, vsa ljudska gibanja in vse ljudske organizacije in ustanove — s tem ne bo opravil še ničesar. Če bi hotel fašizem zapreti človeštvu pot navzgor, če bi hotel privesti naše življenje nazaj v fevdalno dobo, v dobo izpred francoske revolucije, ki je rodila liberalizem in industrializem, bi moral predvsem uničiti vse stroje, vse pridobitve tehnike, vse pridobitve človeških rok in človeškega uma vobče, uničiti vse, kar je dalo najvišjega to sijajno naše stoletje, ta sijajni, prej nesluteni vzgon vseh najaktivnejših človeških sil, v produkciji, v sodelovanju delavca in stroja, inženjerja, kemika in kapitalističnega organizatorja pri naglem ustvarjanju vseh, za življenje potrebnih dobrin. Nesmotenost fašistovskih gibanj očituje najdrastičnejše dejstvo, da se

ne zavedajo, da imamo na svetu krize, da imamo zato nad dvajset milijonov nezaposlenih, ker dela za človeka stroj, ker se je torej vendarle uresničil veliki utopični sen, da delajo za človeka prirodne sile, da se more končno človek osvoboditi od dela za delo, da živi in dela predvsem za misel, za večji in večji napredek človeške družbe, — in da je stroj danes prokletstvo za mnoge, ker ne služi vsem, da je treba tedaj samo postaviti stroj v službo vseh, da zavladata na svetu mir in blagostanje.

Baš slučaj Nemčije nazorno dokazuje, da so delavska gibanja le posledica kapitalističnega gospodarstva. Ko je Karl Marx napisal svoj »Kapital«, v katerem je opisal nastanek in razvoj kapitalističnega gospodarstva, se je naslanjal na ekonomske in socialne pojave v tedaj že industrializirani Angliji. Takrat, kakor sam pravi, je bila Nemčija še dežela malega obrtnika in malega trgovca — danes, dobrih petdeset let kasneje, je Nemčija na čelu kapitaliziranih in industrijaliziranih držav. Za Karla Marxa ni bilo v Nemčiji velikih delavskih organizacij, delavsko gibanje je bilo takrat še v povojih. Delavsko gibanje Nemčije je bilo le posledica razvijajočega se kapitalističnega gospodarstva v Nemčiji, to gospodarstvo je rodilo nemški proletarijat in njegova gibanja. Nemškemu hitlerizmu je bilo lahko razgnati delavske organizacije, uničiti delavske ustanove — toda s tem, da je pustil nedotaknjene osnove nemškega gospodarstva, ni rešil nemške ekonomske in iz nje izvirajoče politične krize, nasprotno, poostрил je še bolj vsa nasprotja in poglobil še bolj nemško gospodarstvo in politično krizo. Da se hitlerizem začenja tega zavedati, dokazuje njegovo naprežanje, da ustvari neke nove gospodarske osnove; njegovo tipanje za poddržavljenjem določenih produkcijskih panog, njegovo koke-tiranje s posebnim načrtom stanovske države. Značilno je, da je hitlerizem šel v boj proti socialnim pokretom, prevzemajoč njihov socialistični naziv. Delavsko gibanje, ki je postavilo na dnevni red našega veka socialno vprašanje, se ni dalo uničiti z utajevanjem socialnih problemov. Največji paradoks današnjega časa ostane dejstvo, da se vodi najsrdečjša borba proti socialnim pokretom, ko se obenem priznava, da je rešitev gospodarske krize, ki izhaja iz potencirane konkurence in iz nje izvirajoče nadprodukcije, možna le v zmislu načel tega pokreta.

Današnja zla so rezultat kapitalističnega načina proizvodnje. Proti temu zlu se z bojem proti demokraciji in gibanjem, ki so bila posledica te demokracije, ničesar ne opravi.

Ako tedaj premotrivamo dogodke v Nemčiji iz tega višjega vidika, vidimo, da se z zmago hitlerizma v Nemčiji ni nič izpremenilo v pogledu gospodarskih in socialnih problemov te države — ti so ostali nerešeni. Odražajo se še ostreje kot prej. Z zmago hitlerizma se je zaključila le ena doba socialnih bojov v tej veliki državi in otvorila nova. Prva doba je bila doba organizacije, izobraževanja, postopnega dviganja širših slojev k luči in zavesti, k relativnemu blagostanju, doba osvajanja potom parlamenta, občin, socialno političnih ustanov, doba demokratičnih bojov in demokratičnih pridobitev. Socialna demokracija Nemčije je žela v tem pogledu precejšnje uspehe. V tem je bila njena vrlina in njena hiba. Vajena le bojov v mirnih, normalnih razmerah, je vedno odpovedala, ko je bilo treba velikih, radikalnih rešitev. Odpovedala je l. 1914, odpovedala logično l. 1918, in odpovedala l. 1933. Toda s tem, da je bilo to ogromno gibanje, ustvarjeno le za demokratično borbo, postavljeno izven zakona, bodo njegove mase, ki so ostale v glavnem pri delu in ki ne bodo, kakor izkušnja kaže, nikoli docela zatajile svojega prepričanja, primorane, da

vodijo borbo dalje. To bo radikaliziralo obliko borbe na delavskem krilu. Borba, ki se je doslej vodila javno, se bo nadaljevala v drugi, nevidni, zato toliko srditejši in opasnejši obliki. Hitlerizem je zaključil eno dobo bojev, da otvori drugo, še ostrejših konfliktov in še globljih kriz.

Ali četudi bi hitlerizmu uspelo paralizirati za stalno vsa njemu protivna gibanja — česar ne more — nič za to. Razvoj nemškega gospodarstva pojde vseeno svojo pot ne glede na hitlerizem. Nemška industrija bo izpopolnjevala dalje tehnične inštrumente produkcije, da bo njena produkcija toliko cenejša od angleške ali ameriške. Racionalizirala bo bolj in bolj svoje obrate. Rezultat: Še večja nadprodukcija in še večja nezaposlenost. Problema nezaposlenosti ni znala rešiti demokratična Nemčija, ne bo ga znala rešiti niti hitlerjevska. Kaj bo mogel napraviti pozitivnega nemški hitlerizem za šest-osem-desetmilijonsko armado nezaposlenih državljanov? Tudi če bi ves nezaposleni proletarijat prisegel zvestobo Hitlerju, komu je s tem pomagano? Pri polovici brezposelnega nemškega prebivalstva mora tudi bogata nemška ekonomija skrahirati.

Rešitev za Nemčijo ostaja tedaj še vedno ona, ki jo vsiljuje razvoj tehnike, produkcije. Gre za posest stroja, gre za reorganizacijo gospodarstva v zmislu interesov skupnosti.

Tako se lahko vrnemo k začetku tega sestavka. Veliki čas, ki se je začel z nastopom industrije in tehnike, se približuje svoji kulminaciji. V silni vsestranski evoluciji tega velikega polstoletja, je hitlerjevska involucija le relativnega pomena: ona znači le premaknitev rešitve, ki je neizbežna po mehaniki razvoja kapitalistične ekonomije. Veliki čas, ki ga živimo, bo našel končno svojo normalno vsebino in obliko. Nepregledne so še možnosti človeškega napredka. Socialno vprašanje, ki je našlo pred polstoletjem svojo stalno definicijo, ostaja dalje na dnevnem redu. Kdor že nosi usodo držav, preko njega ne bo mogel, na rešitev tega vprašanja je vezana i njegova usoda.

„Velika doba izkoriščanja se bliža kljub vsemu svojemu koncu“

Velike izpremembe sta prinesli človeštvu zadnji desetletji. Toda človeška neumnost ni mnogo nazadovala, temveč se je pri nekaterih stanevih šele prav bohotno razcvetela. Valeriu Marcu pravi: »Tudi demokracija, ki daje vsakemu pravico odločanja in ki na določen dan v letu zelo vpljudno stisne milijonom dam in gospodov vprašalni listek v roke in jih povpraša po njihovem mnenju, ni kaj dalje razvila političnega mišljenja. Macchiavellija, ki ni volil in ki je bil kot državljani pred Cesarom Borgio brez moči in brez pravice kot mulja, kljub temu ni prekosil v politični modrosti še noben volivni upravičenec.«

Po krvavih imperialističnih vojnah, ki niso ustvarile nič drugega kot nova ognjišča za nove vojne konflikte, v dobi, kjer stopa v ospredje vprašanje vseh vprašanj, kako narezati vsem ljudem dovolj kruha, v času, ko postaja gospodarstvo vsake dežele vedno bolj odvisno od gospodarstva sosedne dežele, v času, ki naravnost vsiljuje podružabljenje in racionalizacijo svetovnega gospodarstva — zmagujejo začasno marsikje divji nacionalistični pokreti, ki ne morejo koristiti drugemu kakor oboroževalni industriji.

Ta nacija, nacionalni značaj, nacionalizem itd. je postal povsod priljubljen monopol razgretih debatantov. Kajti vedno je še bilo mnogo laže o neki stvari prepirati se in se zanj navduševati, nego jo razumeti.

Ta val je zajel tudi najbolj učene pismarje. Razlika je majhna. Če govoré ali pišejo modri profesorji, ki se tudi včasih razvnamejo, navadno ne povedo nič drugega kakor od njih zaničevani lajiki v gostilni, samo, da povedo vse skupaj mnogo bolj nerazumljivo, abstraktno. Mož v gostilni je celó resolutnejši: udari parkrat krepko po mizi in pride do istega rezultata kakor gospod profesor po petsto, v potu svojega obraza napisanih straneh. Po vseh teh debatah sta zašla narod in nacija tako visoko v oblake, da nihče več ne ve, kakšno je prav za prav to bitje, in bo treba bržkone v Ljubljani ustanoviti še eno revijo, da se bo lahko ta diskusija plodonosno nadaljevala. Kajti pri Nemcih spada k debati o naciji uniforma, pri nas pa nov časopis, ki potrebuje za svoje nove urednike seveda tudi novo kavarno.

Iz vseh raznih čisto kulturnih, jezikovnih, verskih, gospodarskih, 17. pešpolkarskih in drugih nacionalizmov dviga tudi pri nas glavo fašistovski nacionalizem v raznih skromnih oblikah. Srečaš uglednega gospoda, ki je sicer proti preganjanju rojakov v Italiji, pa ti pove: »Vidite, pri nas bi tudi rabili Mussolinija ali Hitlerja.« Imponira mu gola sila, ki postaja za premnoge idol, mitos. Imponira jim zlasti to, če nekdo pri svojem vladanju izbira najrazličnejša sredstva za golo vladanje. Genialnost za te ljudi je n. pr. taka-le kontradikcija: 6. aprila 1920. l. je rekel Benito Mussolini: »Izhajam od individua in merim proti državi... Proč z državo v vseh njenih oblikah, proč z državo od včeraj in jutri, proč z meščansko in socialistično državo!« In v istem letu — listje je že seveda padalo z drevja — je izjavil isti človek: »Nič izven države, nič proti državi, vse za državo!« Za vse današnje oboževalce fašistovskega režima velja ogorčen izrek duhovitega Sebastiana Franka za reformatorskih in socialnih bojev v poznem srednjem veku: »Napravi, kar hočeš, svet mora imeti svojega papeža, ker sicer ne ve, ne kam ne kaj. Svet hoče in mora imeti papeža, kateremu na uslugo hoče vse verjeti; hoče imeti papeža, pa če ga je treba ukrasti ali iz zemlje izkopati; in če mu vsak dan enega vzameš, bo poiskal drugega.«

Ameriški geograf Hendrik van Loon pripoveduje v svojem zemljepisu vsega znanega sveta: »Z odprtimi očmi sanjati nad kako karto je prav tako zabavno kakor tudi zelo poučno preganjanje časa. Tu leži n. pr. Rodezija*, svet zase. Cecil Rhodes jo je ustanovil. Obogatil je nekaj ljudi. Pomoril je nešteto domačinov. Postal je pčestni ropar, na svojo pest je začel maio vojno in jo izgubil. Potem je postal državnik, začel je veliko vojno in jo dobil. Kdo more sešteti vse črne ženske, moške in otroke in še bele povrhu, ki jih ima on na vesti! Toda ta hvaležna dežela je prezrla vse te malenkosti in se je dala imenovati po njem...«

Mnogo ovir je za človeški napredek. Dobro je, da jih poznamo, in potrebno je, da z njimi računamo. Ni pa treba radi tega obupavati, temveč lahko rečemo z istim Hendrikom van Loonom:

»Velika doba izkoriščanja se bliža kljub vsem končnoveljavno svojemu koncu. — Ne da se več tajiti, da se glasi datum nad vrati naših novih

* Rodezija — okrog 1.500.000 kvadratnih metrov obsegajoča angleška kolonija v južni Afriki.

stavb 1934 in ne 934 ali 34 pred Kr. rojstvom. Verjetno ste že opazili, kaj mislim. Pri tem nimam namena, da bi predlagal nov družabni red. Kajti to niti ni potrebno. Stvari se razvijajo same. Če se pa ne bi, potem pa v nekaj stoletjih ne bo treba nobenemu več jeziti se nad tem, ker enostavno ne bo več živega človeka, ki bi se še mogel jeziti.

Ne živimo več na svetu, čigar bodočnost bi mogla ostati prepuščena sama sebi. Para in elektrika sta napravili za sosede Patagonijo in Laponsko, Boston in Hankau, ki se lahko zvežejo med seboj v manj nego v dveh minutah. Dobrin ne ustvarjamo več sami zase. Japonska more proizvajati cenejše vžigalice nego Združene ameriške države, v Argentini raste več pšenice, nego je potrebuje Nemčija, da se reši pred izstradanjem.

...Vedno smo živeli tako, kakor da bi bili otroci slučaja, kakor da je naše bivanje na tem planetu samo stvar nekaj let ali v najboljšem slučaju nekaj stoletij. Svoje obede smo zaužili z isto požrešnostjo, s kakršno morajo spraviti vâse celo kosilo potniki osebnega vlaka v buffetu postaje, kjer postane vlak 10 minut.

Polagoma nam postaja jasno, da bomo na tej zemlji prebivali še dolge čase, če ne morda na večne čase. Če odpotujete v mesto, kjer hočete prebiti še preostanek svojih dni, si napravite načrte za bodočnost prav tako kakor vaši sosedge, mesarji, peki, branjevci, doktorji in odvetniki. Če tega ne bi storili, bi kmalu v vsem kraju nastala zmeda in bi se prej nego v enem tednu ne dalo več prebivati v njem. Če vse premislimo, razlika med velikim svetom in malim domačim mestom ni zelo pomembna, kvečjemu v kvantiteti.«

—elj

S. Slokan, Človek

*Vse velike besede o tebi so prazen zvok,
nebogljjen otrok si svojih zmed,
tvoja misel je sužnja besed,
tvoje spoznanje — večno iskanje.*

*»Veliko« besedo naj o tebi izrečem
in tvoje slabosti oblečem v fraze,
za velike laži iščem izraze?
Kako si ti krona stvarstva
daleč od carstva duha,
daleč od vseh laži in resnic —
sredi stvari laž brez dna?!*

*Kje bi naj iskal tvoj čisti obraz,
ali je človek tvoj pravi izraz?
Ali naj iščem te sredi mest,
v vrvežu cest, v blesku dvoran?
Ali ti znanost preceni duhá,
izmeri globino srcá,
ali umetnost veličino odkrije,
bistvo, vsebino — čisto človečnost?*

*Kje te naj iščem, da ne podvomim,
ko vedno še dvomim v bodočnost,
ne verujem v mogočnost tvojih moči,
ko je laži, iluzij in prevar,
večnih zablod samó krogotok
skozi stoletja tvoje pehanje,
tvoje iskanje luči in svobode?!*

*Kako bi otrok zmed in neznanja
ustavil tok stvari ter usode
in brez idealov, kako bi ustvaril
lik veličine, človeka, »ki pride«?
Čemu je še treba teh praznih besed!
Ne svet idej, ne misli razplet,
ne umetnosti blišč, ne znanosti svit
ni luč še človeku na pot.*

*Ti, brat, ki se s trpljenjem pestiš,
v življenju boriš, ki delaš molče —
hodiš pred nami in sveti ti glad!
Ti nam mostove gradiš
na stvarnosti breg čez laži.
Ti edini te dobe junak,
ravno sam hodiš skoz mrak.*

*Kdor pogled upira v nebo,
naj dvomi, naj toži in laže,
komur oko se kali od višin,
pač ne vidi življenjskih nižin,
ne brata, ki zakone piše
z delom in znojem, s krvjo —
kako na obzorju se riše
vedno više in više lik prave svobode,
človečnosti čiste,
Človeka novega veka.*

Masaryk o socializmu

»Ob koncu 18. stoletja so proglasili **človečanske pravice**. V imenu teh človečanskih pravic so potem proklamirali in zahtevali in se še danes proklamira in zahteva svoboda, enakost, bratstvo. Enakost — ta človečanska zahteva je temelj socializma. Toda enakost in bratstvo se dasta pojmovati mnogovrstno in na različne načine; mnogo ljudi se zadovoljuje s samim geslom, s človečanstvom in abstracto. Toda gre za to, da si sam človek in da svojemu bližnjemu dejansko priznaš njegove pravice kot človekove. In zato so se zahtevale in se zahtevajo v imenu človečanstva politične in socialne pravice. Splošna volivna pravica na primer se more končno zahtevati le na podlagi človečanstva, na podlagi enakosti človeka s človekom. Z iste osnove se zahtevajo ne samo politične, temveč tudi gospodarske pravice in to je pravi pomen socialnega gibanja v zadnjem času. Na podlagi politične ideje bratstva in enakosti se ne zahteva ena-

kost v splošnem, temveč gospodarska enakost. Tako se postavlja na podlagi človečanske ideje, ki naj se praktično utelesi in ki naj ne ostane samo abstraktna, — zahteva gospodarske enakosti; bratstvo pomeni socializem.

Razume se, da se tudi socialistična človečanska ideja s časom spreminja. To, kar je socializem danes, nikakor ni bil pred več desetletji. Starejši socializem, kakor se je zlasti začel v preteklem stoletju v Franciji in Angliji, je bil predvsem nraavstven in verski, in še danes so taki socializmi. Po tem socializmu pa je nastalo predvsem gospodarsko in politično gibanje, ki ima sedaj v vseh civiliziranih in gospodarsko naprednih deželah svojega tipičnega predstavnika v marksizmu. Ta socializem sta v glavnem utemeljila Marx in Engels.

Angleški parlament

(Po Aldanovu)

Angleški parlament je najstarejša ali vsaj druga najstarejša tovrstna institucija na svetu. Škoda, da tej več stoletij stari ustanovi ne odgovarja tudi enako staro poslopje: današnje poslopje parlamenta je novejšega datuma kakor Tavrijski dvorec in Bourbonška palača. Staro je osemdeset let. Staro poslopje je pogorelo v letu 1834.

V poslopnem kompleksu parlamenta se je ohranila iz starih časov, iz 11. stoletja, samo Westminster Hall; sijajna velika dvorana, ki je tesno zvezana z angleško zgodovino. Na različnih mestih tâl najdemo napise: »Na tem mestu Westminster Hall je stal Karl I. med svojim procesom...« »Na tem mestu...« itd. Določenost in natančnost napisov vzbuja smehljaj. Marsikdo bi mogel pripovedovati o tem, kako nastanejo taki napisi. Lep predmet za habilitacijski spis gorečega privatnega docenta (= delo, ki ga mora spisati, da postane nekdo docent na univerzi): »Sleparstvo v zgodovini in zgodovina zgodovinskega sleparstva.«

Žal smemo tudi važnejšim sporočilom o britanskem parlamentu prav tako malo verjeti. Zapisnike parlamentarnih debat v hiši lordov vodijo na primer od leta 1509 in v knjižnici parlamenta ti z upravičenim ponosom pokažejo te zvezke. Vemo pa to-le: v 18. stoletju je delal te zapisnike znani pisatelj Samuel Johnson. Mnogo let kasneje je v pogovoru z Johnsonom njegov prijatelj Francis ves navdušen omenil neki govor Pitta starejšega; zdel se mu je najboljši od vseh slavnih parlamentarnih govorov. V napadu odkritosrčnosti — to se je dogajalo pri njem — je priznal stari Johnson svojemu prijatelju, da je on sam sestavil ves klasični Pittov govor od prve do zadnje vrstice: Johnson navadno ni obiskoval sej, temveč se je informiral pri slugah, kdo je o čem govoril. Šele pri sebi doma, v podstrešju Exeter-street je sestavljal govore; poznal je dobro posamezne govornike in je vedel približno, kaj je mogel vsakdo od njih povedati. Govorniki so bili zadovoljni in niso niti misliti, da so tako dobro govorili. »Sestavljali ste jih seveda nepristransko!« — je dejal verjetno malo presenečeni Francis. »Vedno sem čuval videz nepristranosti, toda trudil sem se, da sem formuliral govore teh wigh-skih psov tako, da so se prav slabo iztekli,« je odgovoril Johnson, ki je bil rabiaten tory-jevec (wigh staro ime za angleške liberalce, tory pa za konservativce). Angleški zgodovinarji nimajo radi, da jih kdo spominja na ta pogovor. Nekateri

od njih so poskušali dokazati, da je Johnson kljub temu precej natančno zapisoval govore. No, morda je sam o sebi lagal.

Najsijajnejša dvorana v Westminsteru je lordska zbornica. V umetniškem oziru je tu vse odlično, od oken do kraljevega prestola. Kralj ima svoj prestol tudi v Buckingham gradu, v Saint-Jamesu in v Windsoru. Toda po ustavi je pravi prestol samo tisti, ki je v parlamentu. Zraven njega stoji kraljičin prestol, ki so ga postavili na željo Edvarda VII. — prej je bil v parlamentu samo kraljev prestol. Kraljičin stol je za poldrugo colo nižji — kajti kraljica je »samo žena svojega kralja in gospodarja« — kakor pojasnjuje najmlajši biograf. Ob strani stoji majhen, skoro otroški stol za waleškega princa.

»House of Commons« (poslanska zbornica) je mnogo preprostejša od »House of Lords«. V primeri s sejnimi dvoranami v bivšem Reichstagu, v francoskem parlamentu ali v nekdanji ruski dumi je ta dvorana zelo majhna — zopet iz spoštovanja do starodavnosti: da je vse tako, kakor je bilo prej. Zato pride na šest sto poslancev samo nekaj nad tri sto prostorov. Zelo ozke so tudi tribune za občinstvo. Sicer ni uradno nobenega občinstva v tej »spodnji« zbornici. To je zanimiva poteza v angleških parlamentarnih običajih. V prejšnjih stoletjih seje parlamenta niso bile dostopne tujcem. In v Angliji je težko iti preko tradicije; po drugi strani so pa le morali dopustiti občinstvo. Našli so fikcijo: je občinstvo in vendar ga ni. So nevidne sence. Res je, za sence so tribune, ki so poleg tega še ločene med seboj z vmesnimi stenami: za sence žurnalistov, sence inozemskih častnih gostov, sence navadnih turistov. Toda predpogoj je, da niti speaker (izg. spiker — tako se imenuje predsednik angleškega parlamenta; dobesedno pomeni speaker = govornik) niti člani zbornice nikogar ne vidijo. Pred nekako šestdesetimi leti je konservativna stranka izrabljala to okoliščino, da je šikanirala republikanskega poslanca Herberta; vsakokrat, ko je prosil Herbert za besedo, se je dvignil kak konservativni poslanec, ki je razburjeno pokazal na tribuno in sporočil speakerju, da je opazil tujce v hiši: »Strangers are present.« Speaker je moral nato prekiniti sejo. Ta šala je trpela precej dolgo. Potem je postala dolgočasna.

Danes lahko pride vsakdo na sejo spodnje zbornice — z eno izjemo. Ta izjema je angleški kralj: njemu je vstop v spodnjo zbornico najstrožje zabranjen. Kakor znano, je bil pojav Karla I. v spodnji zbornici v letu 1642. eden od povodov za revolucijo, ki je stala kralja življenje. V običajih spodnje zbornice je zato še danes ta-le navada: na dan otvoritve novega parlamentarnega zasedanja pride kraljevi poslanec, »čuvar črnega žezla«, k spodnji zbornici, da povabi poslance v hišo lordov; pred vrati spodnje zbornice stoječi čuvaj »sergeant z orožjem«, zaloputne vrata pred nosom kraljevega sla, ki potem trikrat ponižno potrka in sme šele potem stopiti v zbornico.

Oprava spodnje zbornice ni prav nič podobna opravi drugih parlamentov. Sorazmerno majhna dvorana in dejstvo, da ni nobene govorniške tribune, spreminjata naravno ves značaj govora. Morda je radi tega angleška politična zgovornost tako neenaka francoski. Na sredi, pred dolgo mizo, sedi speaker v svojem srednjeveškem oblačilu. Desno od mize sedé ministri, za njimi njihovi pristaši; na levi sedi opozicija. Na preprogi ob obeh straneh mize so bile do nedavnega vtakane črte, ki jih ne sme noben govornik prestopiti; ta opreznost izvira še iz časa, ko so poslanci nosili bodala — črte so v razdalji, preko katere je

nemogoče križati bodala. Danes seveda ni več potrebe za te črte: ni verjetno, da bi socialisti z bodali navalili na Macdonalda in Thomasa, če so še tako nežna čuvstva, ki jih sedaj gojé proti njima.

Vsak poslanec govori s svojega prostora in ne dolgo. Preje je bilo drugače: Palmerstone je govoril po pet ur. Medtem so se navade spremenile in govorniki redkokdaj govoré več nego pol ure. Asquith pojasnjuje to s tem, da časopisi iz tehničnih razlogov ne bi mogli ponatiskovati dolgih govorov. Govornik se obrne na speakerja. Skrajno nevljudno bi bilo, če bi kdo kakega predgovornika imenoval po imenu. To se sporoča direktno mladim članom parlamenta v statutih; treba je reči: »visoko cenjeni gentleman, ki je nazadnje govoril« in podobno.

Sejna dvorana spodnje zbornice je ozka in ne posebno udobna, sicer pa nimajo poslanci nobenega povoda, da bi se pritoževali nad pomanjkanjem udobnosti; na razpolago so jim odlična knjižnica, kavarna, restavracija z ločenimi mizami za vladno večino in opozicijo in soba za šah; to je edina igra, ki je dovoljena v parlamentu (v parlamentih dominijonov smejo igrati tudi billard in tennis). Povsod so spomeniki slavnih angleških državnikov. Ali se jih res kaj spominjajo? Lord George Hamilton pravi v svojih spominih, da jih pozabijo že isti dan, ko se posloyé od državne službe.

Ob obeh straneh razpravne dvorane sta dve galeriji za glasovanja: »Yes-lobby« in »No-lobby«. V levo galerijo »No-lobby« gredo poslanci, ki glasujejo proti nekemu predlogu, v desno pa tisti, ki glasujejo za. Courtenay Ilbert, danes gotovo najboljši poznavalec britskega političnega življenja, pripoveduje, da navadno pred glasovanjem »win« — vodja frakcije sporoči svojim članom, kako naj glasujejo, ali pa jim pove, naj vsakdo po svojem preudarku glasuje. V zadnjem slučaju »mora vsak član zbornice sam premisliti zadevo in rešiti vprašanje; to je vedno težavno (troublesome),« pravi brez vsake ironije sir Courtenay Ilbert. Pa nobenih skrbi radi tega! Canning namreč pravi: »Angleški parlament je pametnejši od najpametnejšega njegovih članov.«

Iv. Breznik, Termiti

Za staro evropsko in azijsko kulturo je bila vedno zemlja čudežev Afrika, iz katere je vselej prišlo kaj presenetljivega. Tudi v živalskem svetu je pokazal afriški kontinent najredkejše in čudovite vrste živali. Tam so našli slone, povodne konje, žirafe, leve, človeške opice itd. Največje presenečenje pa je bilo sporočilo raziskovalca Smeathmana l. 1781. o kolosalnih stavbah majhnih žuželk, ki se imenujejo termiti.

Termiti živé skupno v velikih družbah, v gnezdlh, ki so še bolj čudovito zgrajena nego mravljišča in čebelni panji. Spadajo v lastno živalsko vrsto, ki ima za seboj zgodovino več milijonov let in se je pojavila na svetu mnogo pred človekom. Te živalice so velike komaj 3—10 milimetrov, največ 12 mm. Največje živalice dosežejo torej komaj našo malo čebelo. Podobne so mravljam, vendar ne spadajo v njihovo vrsto.

Narava je malo bitij tako slabo oborožila za življenjski boj kakor termite. Termit nima niti čebelnega žela niti mravljinca hitinskega oklepa. Živeti more samo v ekvatorialnem pasu, torej v najbolj vročih krajih, umre pa — kakšno nasprotje! — čim posije nanj solnčni žarek. Za svoje življenje potrebuje brezpogojno mokrote, pri tem pa more živeti le v deže-

lah, v katerih 7—8 mesecev ne pade kapljica dežja. Narava je to živalico obdarila skoro prav tako nepravilno, ironično, nelogično kakor človeka. Toda termit je zato tem bolj izkoristil lastnost, ki jo imenujemo pri njem instinkt, pri človeku pa — bogve zakaj — intelekt. S pomočjo tega instinkta, nagona se je termitom posrečilo, da so se polagoma preobrazali in da so si ustvarili za svoj življenjski boj organe, ki jih prvotno niso imeli. Z močjo svojega instinkta so si sčasoma ustvarili svojo veliko socialno organizacijo, so svoja bivališča spremenili v nepremagljive trdnjave in postali najtrdozratnejši, najkrepkejši in najstrašnejši prebivalci na zemeljski obli.

Znanost o termitih je precej bogata, vendar-le še zelo nepopolna, ker ta živalica navadno uniči laboratorije, v katerih bi jo mogli naravoslovci študirati. Če jih zapró v stekleno napravo, kmalu obdajo vse steklo z nekim svojim cementom, da jih ni mogoče več opazovati. Njihova gnezda so tako trdno zgrajena, da se ob njih še sekira okruši in jih morajo često razdejati s smodnikom.

Gnezdo

termitov je navadno napravljeno pod zemljo. Arhitektura njihovih bivališč se ravna po kraju, kjer prebivajo, po rasi, ki v njih živi, in po materialu, ki jim je na razpolago. Ponekod so njihove stavbe do 12 m visoke; če primerjamo velikost termita s človekovo, bi morali ljudje graditi stavbe, visoke nad 4.500 m, da bi dosegli termite! Najvišja človeška stavba je pa doslej visoka samo 415 m (v New-Yorku), dočim je veljal dolgo časa 300 m visok Eifflov stolp v Parizu za rekord v človeškem stavbarstvu.

Termiti ne zidajo svojih bivališč kakor mi svoje hiše od zunaj, temveč prav obratno od znotraj navzven. Še bolj boste občudovali mojstrstvo termitov, če povemo, da so termiti slepi. Termit ne vidi, kaj gradi. Pa, četudi bi ne bil slep, bi nikdar ne videl svoje zgradbe od zunaj, ker nikdar ne pride na solčno luč, temveč živi stalno v temi pod zemljo ali v predmetih, ki jih pregleda.

Francoski entomolog (raziskovalec žuželk) Bugnion popisuje, kako se mu je nekoč na otoku Ceylonu posrečilo, da je videl pri delu termite, ki si delajo svoja gnezda pod koreninami kokosovih palm... »Potem ko sem odkrušil steno v dolžini 1 cm, sem videl, kako se je pri odprtini pokazalo najprej ducat vojakov, ki so se postavili v krogu s svojimi rožički na ven, pripravljeni, da se postavijo sovražniku po robu. Po četrturni odsotnosti sem mogel ugotoviti, da so termiti, ki so se že vsi umaknili v hodnik, že zaposleni s popravljanjem pokvarjenega dela svoje stavbe. Vrsta vojakov stoji v višini odprtine, njihove glave molijo ven, telesca skrivajo v notranjosti. Med živahnim premikanjem svojih tipalk napajajo robove odprtine s svojo slino. Kmalu se prikaže drugače oblikovan delavec. Ko je s svojimi tipalkami našel pravo mesto, se je hitro obrnil, pokazal svoj zadnji del in odložil na rob odprtine motno kapljico rjavkasto-rumene barve. Takoj za njim se je pojavil drug delavec, ki je nosil v ustih drobec zemlje. Ta drobec je položil na kapljico, ki jo je izločil prejšnji delavec. Pol ure sem mogel opazovati, kako je izmenoma en delavec preiskal odprtino, se potem obrnil in izločil na tisto mesto svojo kapljico, in kako je drugi delavec položil na njo drobec zemlje. Vojaki, ki neprestano premikajo svoje tipalke, imajo menda nalogo, da

delavce varujejo in da hkrati vodijo njihovo delo... Odprtino so popravili v poldrugi uri.»

Znanstvenika Froggatt Savage sta najbolj raziskala notranjost termitskega gnezda. 15—30 cm nad temeljem je kroglasta zgradba, katere obseg zavisi od velikosti in pomembnosti vsakega gnezda. V primeri s človeškimi razmerami je ta stavba večja od velike kupole Petrove cerkve v Rimu. Sestoji iz tankih plasti lesene, precej mehke snovi. To »gnezdo« odgovarja plodišču naših čebel. Navadno je napolnjeno z milijoni majhnih ličink v velikosti glavice bučik; stene so preluknjane po tisočih malih odprtinah, ki menda skrbé za zračenje prostora. Temperatura je tu znatno večja nego v drugih delih termitske naselbine. Termiti s svojimi napravami vzdržujejo stalno temperaturo v svojih zgradbah, kajti za nje zadošča 16 stopinj razlike, da poginejo.

Ob obeh straneh tega notranjega gnezda, iz katere vodijo galerije v druge, lepše prostore, so nakopičena bela, podolgasta jajčeca. Po galerijah navzdol pridemo v sobano, kjer prebiva termitska kraljica. Kraljica te svoje celice ne more zapustiti, dočim svobodno prihajajo in odhajajo iz nje delavci in vojaki, ki jo strežejo in čuvajo. Ta kraljica je 20 do 30.000 krat večja od delavca. Kraljičina celica je raztegljiva in se razširja sorazmerno z naraščanjem njenega zadnjega dela. Kralj stanuje skupaj s kraljico, toda ga je prav težko opaziti, ker je skoro vedno skrit pod ogromnim trebuhom svoje soproge.

Od te sobane vodijo dolga pota v spodnje prostore, kjer se nam odprô nove dvorane, sezidane na stebrih. Njihova ureditev je manj znana, ker jih je treba najprej s težko sekiro razbiti, da se jih more raziskati. V teh prostorih so zgrajene neštete celice druge nad drugo in so zasedene po ličinkah v različnih razvojnih stopnjah. Čim globlje gremo, tem bolj naraščajo mali termiti po številu in velikosti. Tu se nahajajo tudi skladišča, v katerih je spravljén zgloodan les in na najmanjše koščke razrezana trava. To je hrana za rezervo. Če zmanjka še te, dajejo zidovi vsega poslopja potrebno hrano termitom. Nekateré vrste termitov gojé v gornjih nadstropjih posebne glive. V nekaterih kolonijah najdemo v gornjem delu prava termitska pokopališča. Tu nalagajo svoje mrtvece, da se čim prej posušé v času velike kuge, ki tako kosi med termiti, da ne morejo preživeli takoj pojesti mrtvih. Ko se ta trupelca posušé, jih zmeljejo termiti v prah in si tako preskrbé zalogo hrane, s katero krmijo svoj naraščaj.

Od ogromne naselbine, ki se navadno raztega enako globoko pod zemljo in nad njo, imajo termiti speljane neštete in brezkončne hodnike do dreves, rastlin in hiš, ki jim dajejo celulozo, s katero se živé. Tako so nekateri deli otoka Ceylona in Avstralije na kilometre daleč podminirani po termitih in tu ne more prebivati noben človek, ker termiti uničijo in izgledajo ves les in druge naprave.

V nasprotju z mravljami, ki se prosto gibljejo po tleh, termiti nikdar ne zapuste svojih temnih hodnikov; edina izjema so njihove spolne živali, ki imajo krila — o teh spregovorimo kasneje. Termit potuje vedno nevidno, pride na svet, živi in umre, ne da bi videl dnevne svetlobe. Zapisani so večni senci. Če pri nabiranju živil zadenejo na ovire, ki jih ne morejo prevrtati, pozovejo inženjerje in pionirje svoje kolonije. Ti njihovi tehniki premagajo vse težave in delajo zelo racionalizirano, da se tako izrazimo.

Tudi glavno vprašanje vsakega življenja, problem prehrane so rešili izmed vseh živali najbolj popolno in znanstveno rešili. Hranijo se edino-le s celulozo, ki je poleg mineralij najbolj razširjena snov na svetu, saj tvori glavni sestavni del vsega rastlinskega sveta.

Socialna organizacija termitov

Socialna in gospodarska organizacija termitskega gnezda je mnogo bolj zamotana in čudovita nego pri čebelah. V čebelnem panju so delavke, zarod, moške čebele in ena kraljica, ki je v bistvu le čebela-delavka s prosto razvitimi organi za ploditev. Vse to čebelje ljudstvo se hrani z medom in cvetnim prahom, ki ga zbirajo delavke. V termitskem gnezdu je organizacija mnogovrstnejša. Med njimi je 11 do 15 različnih oblik. Tu moremo podati le obris socialne organizacije termitov in bomo zato opisali samo tri njihove glavne sloje: delavce, vojake in tiste, ki skrbé za razmnoževanje rodu.

Pri čebelah vlada popoln matriarhat, vlada ženske čebele. Nekoč so morale čebele bodisi z revolucijo ali s počasno evolucijo spodrinili v ozadje samce; samo nekaj stotin samcev trpé v določenem času čebele med seboj, pa še tedaj samo kot nadležno breme. Samci izvirajo iz jajca, ki je podobno jajčecu čebele delavke, samo da ni oplojeno; samci tvorijo kasto lenih, požrešnih, nemirnih, pohlepnih, pohotnih, roparskih, neumnih in očitvidno zaničevanih princev. Imajo sijajne oči, toda zelo majhne možgane. Po ženitovanjskih izletih, po izpolnjenju njihove naloge jih čebele néslavno pomoré, kajti modre in neusmiljene device si štejejo pod častjo, da bi proti njim uporabile svoja dragocena žela; zadovoljé se s tem, da jim iztrgajo eno krilo in da jih vržejo pred panj, kjer poginejo od mraza in gladu.

Pri termitih pa nadomešča matriarhat prostovoljno kastriranje. Delavci so lahko samci ali samice, vendar je njihov spol popolnoma okrnjen in se ga da komaj ločiti.

Delavci

so popolnoma slepi, nimajo niti orožja niti kril. Samo delavci zbirajo hrano, predelujejo in prebavljajo celulozo in od njih zavisi prehrana vse kolonije. Razen njih ne more nihče skrbeti za prehrano niti kralj, niti kraljica, niti vojaki, niti drugi člani rodu. Samo delavci poznajo umetnost uživanja in prebavljanja. Drugi se posredno hranijo od njih. Delavci so kolektivni želodec in trebuh vsega termitskega prebivalstva. Ko je termit lačen, potipa mimoidočega delavca s svojimi tipalkami. Ta takoj usliši prosilca: če je še mlad, to se pravi, če ima še v sebi sposobnost, da postane ali kralj ali kraljica ali krilata žuželka, mu da to, kar ima v svojem želodcu; če je prosilec samec, mu obrne svoj zadnji del in mu velikodušno prepusti to, kar vsebuje njegovo črevesje.

Delavci se delé v dve veliki skupini: v velike in male. Veliki delavci, oboroženi z močnejšimi čeljustmi, ki se križajo kot konice škarij, hodijo po dolgih potih, da drobé les in druge trde snovi za svoj provijant; mali delavci ostanejo doma in se posvečajo oskrbi jajc, ličink, kralja, kraljice, skladišč in sploh vsega hišnega gospodinjstva.

Vojaki

so tudi žrtvovali svoj spol, so prav tako slepi in brez kril. Pri termitskih vojaki se neposredno srečamo s tem, kar se imenuje intelekt, instinkt, ustvarjajoča moč, genij rase ali narave itd.

Kakor smo že v začetku razprave omenili, ni nobenega bitja obdarila narava tako skopo in mačehovsko kakor termita. Termit nima prvotno nobenega orožja za napad ali za obrambo. Ima samo orodje za neumorno delo. Če ga napade najmanjša mravlja, je zanj bitka v naprej izgubljena. Ker je slep in ima samo tipalke, ki sicer lahko spreminjajo les v prah, niso pa sposobne, da bi pograbile sovražno bitje. Termit je varen samo v svojem gnezdu. In to gnezdo, to domovino, to utrjeno mesto, to edino premoženje, to edino zavetje, ki pomeni za nje vse, to najsvetejše, ki je proti zunanjemu svetu hermetično zaprto in trdno kot granit, morajo termiti po nekem neizproslem zakonu ob določenih časih odpreti na vse strani. Obdani od tisočerih sovražnikov, ki komaj prežé na plen, ki jim ga nudi edino ta prilika, so si termiti sčasoma ustvarili svoje orožje, ki je za njihove normalne sovražnike nepremagljivo. In danes ni več živali, ki bi mogla osvojiti termitsko gnezdo; mravljam se posreči to le tedaj, če presenetijo termite. Le človek more uničiti termitski dom: z žago, sekiro in smodnikom.

Termiti so si skovali svoje orožje v svojih lastnih telesih. Njihovi vojaki so dobili na glave močne, hitinske oklepe, in imajo čeljusti, ki so obsežnejše od vsega ostalega telesa. Termitski vojak sestoji samo iz oklepa in škarij, ki jih gibljejo močne mišice, in te škarje so trde kot jeklo in tako težke, da se moramo čuditi, kako jih more nositi. Zato pa vojak nima sposobnosti, da bi sam jedel, nego ga pita delavec. Drugi vojaki imajo pa neke brizgalke, ki brizgajo strupeno tekočino, ki sovražnika emrtvi ali vsaj onespособi za nadaljnji boj.

Kraljevi par

mora vse življenje ostati v svoji celici, kjer skrbi edinole za razmnoževanje rodu. Kralj je majhen, skromen, plašen in je vedno skrit pod kraljico. Kraljica pa ima orjaški trebuh, ki je kakor bela klobasa, iz katere moli majhna glava. Trebuh je napet od premnogih jajčec. Ker ima kraljica tako ogromen trebuh, se ne more premikati. Vsako sekundo izleže eno jajčece, to je 86.000 v 24 urah in več nego 30 milijonov na leto. Tega svojega delovanja ne prekine niti za minuto v vsem svojem življenju, ki traja 4—5 let. Stotine delavcev jo neprestano pitajo, dočim drugi sprejemajo, umivajo in odnašajo izležena jajca. Vojaki pa skrbé za red in kraljico krog in krog stražijo.

Kakor hitro začne kraljčina plodovitost pojenjavati, ji ne dajejo nobene hrane več, tako da mora od gladu umreti. Potem jo pa z užitkom požrô in spravijo v celico novo kraljico.

Delavci, vojaki, kraljica in kralj so torej trajni stebrovi termitske družbe, ki živi po nekih trdih zakonih svoje enolično življenje v večni temi. Toda vsa ta družba goji v svoji sredi neštete legije mladeničev in devic, ki imajo prozorna krila in oči in ki se pripravljajo, da ob določenem času poleté proti tropskemu solncu. To so pri termitih edina spolna bitja, iz katerih se rodi nov kraljevi par. To so nada podzemeljske termitske države. Hranijo jih drugi — ker sami ne morejo prebavljati celuloze — in blodijo brez dela po galerijah in dvoranah in čakajo na uro svojega osvobojenja, sreče in — smrti. Proti koncu ekvatorialnega poletja, ko se bliža deževni čas, pride njihova ura.

Rojenje

Tedaj se odrô odprtine termitskega gnezda. Na znamenje se vojaki umaknejo in pusté vesele ženitovanjce na prosto. Kakor popisujejo očitvidci, je pogled na te roje grandiozen. Hipoma se z ozemlja, često v obsegu več sto hektarjev, dvignejo milijoni krilatcev, ki se dvigajo proti nebu v svojem skoro vedno prevaranem koprnjenju po ljubezni. Kakor vsak sen in opojnost traja tudi ta polet le nekaj trenutkov, potem pa padejo vsi ti oblaki krilatih termitov na zemljo. Veselje je končano in smrt začne s svojo žetvijo. Vsi mogoči sovražniki se vržejo na bogat plen, ki navadno pokriva zemljo na tisoče in tisoče kvadratnih metrov. Ptiči jih zobljejo toliko časa, da še kljunov ne morejo več zapreti. Kačam, mačkom, psom — vsem gre v slast ta hrana. Najbolj navdušene za njo so pa mravlje. Še celó človek si vzame del plena: žrtve je pečene ali ocvrte, ali pa speče iz njih slaščico, ki ima okus mandljevega kolača. Ta jed se v nekaterih deželah prodaja na trgu.

Nepojasnjeno je še, kako se more pri teh ženitovanskih izletih rešiti nekaj parov za bodoče kralje in kraljice.

Pri vsej razširjenosti in hitrem razmnoževanju bi termiti lahko postali nevarni sovražniki človeškega rodu, ker bi se kmalu razpasli prav po vsem zemeljskem planetu, če ne bi bili tako lahko ranljivi in občutljivi za mraz. Termiti potrebujejo stalno temperaturo 20—36 stopinj. Pod in nad to stopnjo poginejo. Tam pa, kjer jim je omogočeno življenje, delajo termiti strašno škodo človeku. Cele hiše se sesujejo v razvaline, ker so izgledane od temeljev do streh; pohištvo, perilo, papir, obleke, čevlji, orodje, les, trava — vse to izgine, ako se jih lotijo termiti. Kajti tega sovražnika človek zaloti šele tedaj, ko se že pokažejo posledice njegovega dela; kakor smo že prej omenili, speljejo namreč termiti na vse strani skrite hodnike in izgledajo vsako stvar od znotraj in se na dan nikdar ne prikažejo. Velika drevesa, ki se zde zdrava, katerih skorja je neokrnjena, padejo, čim se jih človek dotakne — ker so od znotraj popolnoma preglodana. Silno uničevalno delo termitov naj pokaže nekaj živih, resničnih primerov: Na otoku Sv. Helena sta se dva policijska vojaka na straži razgovarjala pod orjaškim melia-drevesom, ki je imelo lepo, zeleno listje; eden od njiju se je med pogovorom naslonil na drevo, ki se je pri tej priči sesulo na nju, ker je bilo od znotraj zmleto v prah. Termiti silno hitro opravljajo svoje razdiralno delo: farmer v Queenslandu je pustil zvečer svoj voz na travniku, drugo jutro je pa našel od voza samo železne okove. Drugi farmer se je čez 6 dni vrnil v svojo hišo: vse je lepo nedotaknjeno, kakor je pustil. Pa sede na stol in — stol se sesede; kmet se prime za mizo, da ne bi padel, in miza — se sesuje v prah. Opre se na obok in — vsa hiša zagrmi v oblak prahu.

Kdor hoče kaj več vedeti o tej zanimivi in strašni živalici, naj bere:

Maurice Maeterlinck, Das Leben der Termiten; Wilhelm Bölsche, Der Termitenstaat; Escherich, Termiten auf Ceylon i. dr. spise.

Vsak dober „Svobodaš“ bi lahko razprodal po en blok za tiskovni sklad „Svobode“.

»Vsemogočni?« je kričal. »Popolnoma jasno, Vsemogočni je pri-devnik.«

Vsi so se s tem skladali in mir se je zopet povrnil.

Nato smo zopet zaslišale pijani glas dona Abbacchija:

»V imenu kruha, salame in belega vina, amen!«

Ta duševni blisk duhovnega gospoda so sprejeli vsi s salvo smeha.

Nastopil je odmor. Nato je zapel don Abbacchio s kolikor moči cerkvenim glasom:

»Item missa est...«

To je bilo znamenje, da je pojedina končana. Povabljenici so začeli iz različnih vzrokov prihajati na vrt.

Najprej je prišel kanonik don Abbacchio, debel, zabuhel, z vratom, ki je bil nabrekel od žil, s pavje napihnjenim obrazom, napol priprtimi očmi in z izrazom blažene svinje. Bil je tako pijan, da je komaj stal. Začel je ob nekem drevesu scati in se je naslanjal na drevo, da bi ne padel; odpete hlače je imel obrnjene proti nam.

Potem smo videle, kako je prihajal odvetnik don Pomponio, ki se je opiral na karabinierskega stotnika; dal se je peljati, da povem resnico, na drugo stran poslopja, da bi opravil tam še druge potrebe.

Potem so prišli lekarnar, davkar, poštar, notar in vsi štirje so za kupom opeke opravili svojo potrebo.

Potem je prišel odvetnik don Ciccone z nekim dečkom, ki ga je vodil pod pazduho. Ob drevesu, ki ga je spredaj zmočil don Abbacchio, je začel zadaj kozlati in deček ga je pri tem s prosto roko držal za čelo. Tako smo videle pri drevesu vse dobrote, ki nam jih je hvalila dekla, videle smo makarončke, omake, čebulice, gobice, krompirček, solatice z vsemi začimbami.

Potem je prispel neki star mestni uradnik, ki so mu rekali »študent«, ker se je z dvajsetimi leti vpisal na univerzo, s šestdesetimi pa se je še zmeraj pripravljaj na izpite. Tudi on je odšel za hišo po opravkih.

Potem je prišel pravdnik Cuccavaschio, majhen, zavaljen, s kravjimi očmi, konjskim zobovjem in se je olajšal za opekami.

Potem je prišel odvetnik Tarandella, tudi »skalpiranec« imenovan, ker ni imel na glavi las, niti ne obrvi, trepalnic, brk in brade. Bile smo prav radovedne, ali še kje drugje tudi nima kocin, toda šel je opravljat potrebo za hišo. Potem je prišel »mislec«, ki je blodil, preden je izginil za kup kamenja, po vrtu sem in tja in kdove na kaj mislil. »Mislec« je bil ginjen od vina in videle smo, kako je za opekami pokleknil v svojo lastno vodo. Medtem ko je najbrže premišljeval, kako bi se dvignil, nam je poleg nas stoječa dekla javila impresarijev prihod.

Bližal se je in se živahno pogovarjal z delavci.

Bil je v delovni obleki, s suknjičem prek rok, v roki pa je držal vodno tehtnico; iz hlačnega žepa mu je molel meter, škornji pa so mu bili ožgani od apna, hlače in ramena pa oškropljena od sadre in apna.

Nihče, ki ni poznal impresarija, ne bi verjel, da je to najbogatejši mož v vsej okolici in da je glava občine... Čeprav je našo prisotnost zapazil, se je vendar še nadalje pogovarjal in kričal z delavci, ki so ga spremljali.

»... Če voznik ne bo bolj pazil na tovor in mi še nadalje razbijal opeko, ga bom s črepinjami plačal. Kaj pa prav za prav hoče?... Mezdo

za prejšnji mesec? ... Nesramnost! Mar meni, da mu bom ušel? Namesto da bi mi bil hvaležen, da mu dam v krizi delo! ... Cementni delavci da nočejo deset ur delati? A, tako? Deset ur na dan je pač preveč? Jaz delam po dvanajst ur na dan! Jaz, podjetnik, delam dvanajst ur na dan ...»

»Rosalia,« je zakričal proti vili, nakar je gospodinja takoj stopila na balkon. »Rosalia! ... Ali je arhitekt prinesel načrte? Kako? ... Je na banketu? A načrtov ni prinesel? Mar meni, da mu zato plačujem, da se nažre? ... Ali je postajni načelnik prinesel vozni list? ... Tega vetrnjaka bo treba poslati v Kalabrijo? ... Zakaj neki? ... Radi banketa? ... Aha, ker sem bil imenovan? ... Obžalujem, toda ne utegnem. Na noben način ne morem priti, moram na vsak način še enkrat k orožniku ... Da bodo gostje užaljeni? Toda ne, nikakor ne bodo. Dobro jih poznam, daj jim piti, še več piti, pa ne bodo prav nič užaljeni. Kar pusti, jaz jih bolje poznam!«

In šel je mimo hišnih vrat, ne da bi se ustavil, ne da bi nas pogledal, ter se je znova začel pogovarjati z delavci, ki so ga spremljali. Način, kako se je obnašal in kako je govoril, je vzbujal spoštovanje.

»Res,« sem si mislila, »če ostane ta ropar še dve leti tu, bo zavladal nad vsem in vsemi ...«

Antonio Zappa je hitel za njim in zaklical nam ženskam: »Počakajte tu!«

Videle smo ga, kako je izginil za hišo, in smo čakale, da se vrne. Medtem so se zbrali pijani gostje na balkonu vile.

V gruči odvetnikov je vzbujal največjo pozornost don Circostanza, v trdem klobuku, z grbastim nosom pijanca, v stran štrlečimi uhlji in z vampom v tretjem štadiju. Saj ni nič novega, da prihajajo naši odvetniki k posameznim v posebnih hlačah, ki se imenujejo harmonika-hlače ali pa akademske; te hlače imajo namesto ene vrste gumbov kar tri in se dajo razširiti, čim postaja vamp okroglejši ... Prvi štadij dosežejo navadno pri pasti asciuti, drugi pri pečenki, tretji pri sadju. Tisti dan so bile hlače dona Circostanze, dona Pomponija, dona Cuccavaschija, dona Tarandelle in misleca že vse v tretjem štadiju.

Komaj nas je don Circostanza prepoznal, se je že svečano priklonil:

»Živijo, živijo, moji Fontamarezi,« je zakričal.

Don Circostanza je bil Fontamarezom zmeraj posebno naklonjen. Vse njihove prepire je on obravnaval. Zato pa je šel tudi večji del fontamareških jajc in kokoši v kuhinjo dona Circostanze. Nekoč, ko so smeli voliti samo tisti, ki so znali brati in pisati, je prišel v našo vas neki učitelj, ki je vse kafone naučil zapisati ime in priimek dona Circostanze. Od tedaj so glasovali vsi Fontamarezi zmeraj zanj. Pri najboljši volji bi tudi ne mogli nobenega drugega voliti, kajti znali so zapisati samo »Don Circostanza«. Pozneje sicer ni bilo več volitev, a pri nas radi tega nihče ni skočil v vodo.

Vkljub temu pa si je don Circostanza ohranil ime: »Priatelj ljudstva.«

»Prisotnost teh vrlih žen iz Fontamare,« je rekel don Circostanza gospodom, ki so bili zbrani na balkonu, »nam dovoljuje, da izpopolnimo brzojavko, ki smo jo sklenili poslati voditelju naše države.«

Izвлеkel je iz žepa kos papirja, si nekaj zapisal, nato pa je z močnim glasom bral:

»V bratski vzajemnosti pozdravljajo uradi in ljudstvo imenovanje novega podeste.«

Ko smo opazile, da so se gostje začeli poslavljaliti od donne Rosalije, hoteč oditi, ne da bi se sploh zmenili za nas, in ko impresarija le od nikoder ni bilo, tedaj nas je minila potrpežljivost. Sklenile smo, da ne bomo nikogar izpustile, preden nam vsega ne razlože in nam ne dajo zagotovila, da ne bodo napeljali potoka drugam; zato smo se postavile pred vrtna vrata in smo kričale:

»Sramujte se, da tako ravirate z ubogim ljudstvom!... Tatovi!... Vi tatovi!... Tudi mi smo kristjani!... Ves dan smo že na nogah in nihče nas noče poslušati!... Bog v nebesih vas bo za to kaznoval!... Naš Gospod Bog vas bo za to kaznoval!...«

Istočasno so dve ali tri pobrale kamenje in ga zagnale v okna v prvem nadstropju. Šipe so se razbile. Žvenk nas je napravil še bolj divje in tako smo vse ostale skočile h kupu opeke pri vrtnih vratih. Sedaj pa so se pijanci, ki so nameravali pravkar stopiti iz vrta, prestrašili in so zbežali v notranjost hiše. Do smrti preplašena dekla je naglo zaprla pri ostalih oknih polkna.

Tedaj pa smo začule za sabo miren impresarijev glas:

»Kaj pa nameravate z mojo opeko? Ti kamni so moji in ne smete se jih dotakniti, tudi ne, če bi hoteli mene kamenjati... Razen tega pa sploh ne vem, čemu vse to... Tu sem in pojasnil vam bom vse, kar želite...«

Takoj smo odložile kamne na njihovo mesto in stopile na vrt vile. Na eni strani smo stale me, na drugi pa impresario, obkrožen od pijanih gostov, ki jim je strah še zmeraj tičal v kosteh.

Marietta Sorcanera je stopila naprej, položila roko na srce poleg srebrne medalje in v izbranih besedah pripovedovala, kaj počno kantonierni, ki nameravajo tek potoka izpeljati od Fontamare. »Prepričane smo, da bo pristojna oblast kaznovala cestarje radi njihove samovoljnosti,« s temi besedami je Marietta zaključila.

»Če bi šlo za samovoljnost,« je takoj odvrnil impresario, »tedaj bode prepričane, da bi jo znal preprečiti. Dokler bom občinski predstojnik, se ne bo zgodila nikaka nasilnost. Zlasti ne proti takim delavcem, kakršni so Fontamarezi... Toda za to sploh ne gre... Stotnik, razloži jim, za kaj gre...«

Karabinierski stotnik se je odločil iz skupine gostov.

»Res ne gre za nasilnost. Pod novim režimom je kaj takega nemogoče. Gre za zakonit, prav zakonit slučaj... Razen tega za ugodnost, ki jo hoče vlada izkazati Fontamari...«

Med govorom je izvlekel iz žepa šop papirjev:

»Razen tega imate tu prošnjo, ki so jo podpisali vsi Fontamarezi, vsi — brez izjeme. V prošnji prosite vlado, naj v višjem interesu produkcije napelje potok z nezadostno obdelanih fontamareških polj proti mestnim zemljiščem, katerih posestniki morejo vanje vložiti večji kapital.«

Stotnik je hotel še dalje govoriti, toda me mu nismo dovolile. Natančno smo vedele, kako je sinoči neki Cavaliere Pelino na prazne pole napisal naša imena.

»Goljufi! Lopovi! Špekulantje! Samo zato študirate zakone, da goljufate ubogo ljudstvo! Take ponarejene prošnje se morajo nehati...!«

Impresario nas je skušal prekiniti, toda zaman.

»Nočemo več tega poslušati,« smo kričale. »Dovolj tega govorjenja. Vsak stavek je nova lopovščina. Dovolj razlaganja. Voda je naša in ostane naša!... Tebi pa bomo zažgali hišo, da bo gorelo, gorelo!...«

(Dalje prihodnjič)

Knjige in knjižnice

Založba »Priatelj« (Evalit) v Ljubljani je izdala že celo vrsto knjig, na katere opozarjamo naše knjižnice in posameznike. V teh časih moramo predvsem poudariti to dobro stran teh knjig, da so poceni, pri tem pa lepo tiskane in opremljene. Vsakdo bi moral brati »Alkohol«, roman slavnega ameriškega pisatelja U. Sinclairja, ki je sicer v zadnjem času postal žrtev svoje politične naivnosti, toda se pri tem ne zmanjša velika vrednost njegovih socialnih romanov.

V času naraščajočega podivjanega nacionalizma je storila založba dobro delo s tem, da je izdala Ludwigo v spis o nastanku in razvoju zadnje svetovne imperialistične vojne. Knjiga nosi naslov »Sinovom v svarilo«. Da, glejte sinovi svojih očetov, da sami ne boste podpirali tistih, ki vodijo in pripravljajo novo vojno, ki utegne uničiti vse kulturne pridobitve človeštva!

Med ljubavnimi romani založbe »Evalit« omenjamo predvsem prekrasno Hamsonovo zgodbo ljubezni »Viktorija«, Frankovo »Karl in Ana« in Vancurin »Beg v Budin«.

Med ljubezensko-pustolovnimi romani bodo ljudje vedno radi brali »Atlantido« Pierra Benoit-a (izg. Benuá).

Silovit je J. Conradov »Tajfun«, pomorska zgodba iz kitajskih vod; iz iste ga sveta daljnega vzhoda so Farrér-ove novele »Opij«.

Od znanega angleškega pisatelja Wellsa je izdala založba njegov fantastični roman »Boj z Marsovcí«. Tako je v kratkem času izšla lepa zbirka dobrih knjig za razne okuse. Najmanj posrečena se mi zdi Šmeleva »Mary«. —Kr.

Aleksander Dumas sin, Dama s kamiljami. — Davno je že pošel prvi slovenski prevod tega romana, ki ga ljudje

še vedno radi berejo in čigar glavno junakinjo je Verdi ovekovečil v krasni operi »Traviata«. S tem, da je Tiskovna zadruga izdala nov, zboljšan prevod tega slovitega romana, je ustregla vsem ljudem, ki hočejo brati lepe ljubezenske zgodbe, izmed katerih ima ta še to prednost, da je resnična. Knj.

Priročnik iz delavske in nameščenske socialno-varstvene zakonodaje je izdala »Jugosl. Strok. Zveza« v Ljubljani. Priročnik vsebuje razlago zakona o zaščiti delavcev, Delavskih zbornic, glavne stvari o inšpekciji dela in higijeni v obratih, poslovanje obratnih zaupnikov, oris bolniškega in nezgodnega zavarovanja, borze dela, določila o družtvih in shodih itd. Knjižica je prav pregledno urejena in se omejuje le na opis veljavnih odredb in zakonov. V obliki gesel je pa vmes malo reklame za JSZ. Če bi ne bilo tega in precej tiskovnih pomoči, ne bi imeli nič pripomniti proti temu priročniku. Sind.

O avstrijski revoluciji je izšla nova knjiga, ki vsebuje mnogo več gradiva od prve Bauerjeve brošure, ki je izšla takoj po izvršenih dogodkih. Spisal jo je vrhovni vodja »Rep. Schutzbunda« Julius Deutsch z naslovom »Der Bürgerkrieg in Oesterreich«. Pisatelj, ki je bil v glavnem bojevnem štabu, opisuje natančno ves razvoj dogodkov in podaja tudi njih politično ozadje. Njegova izvajanja potrjujejo številne fotografije. Knjiga stane samo 48 Din. Ista založba (»Graphia«, Karlove Vari, ČSR), ki je založila to knjigo, je izdala še dve važni knjigi o fašizmu »Revolte und Revolution« in »Der Faschismus und die Intellektuellen«. Pri tej založbi izhaja sedaj tudi nemška socialistična revija »Zeitschrift für Sozialismus«. —elj

Polemika

Prisilne delavske kompanije — višek kapitalistične »socialne« politike?!

Dr. Bajič je imel v Novem mestu predavanje o »osnovnih problemih socialne politike«, da v njem poslušalcem razloži nekaj osnovnih načel, po katerih bi se po njegovem mnenju uredila najbolje človeška družba. Njegov namen ni bil nekoga prepričati o pravilnosti svojega mnenja, kot je na koncu govora sam izjavil. To se mu tudi ni posrečilo, saj je pri večini poslušalcev, predvsem pri na-

vzočem delavstvu vzbudil upravičeno nezadovoljnost nad nekaterimi izvajanjem, ki jih je ta večer prednesel. Ker se je pa predavanje zaključilo brez debate, ki je sicer pri nas vedno v navadi, priobčujemo tukaj odgovor na to vprašanje.

Ko je dr. Bajič očrtal načela socialne politike v širšem smislu, je prešel na socialno politiko v ožjem smislu, češ, da bo ta bolj zanimiva in realna. Saj je taka tudi bila!

Osnovno vprašanje je po mnenju dr. Bajiča problem odvisnega dela, katerega

hočejo socialisti odpraviti. Kako lepa premisa, na kateri je zgradil dr. Bajič celo predavanje in prišel do tako famoznih zaključkov, kot nam jih je imel priliko predložiti na koncu tega predavanja. Ker je to odvisno delo v moderni proizvodnji nujno potrebno, so radi tega vsa prizadevanja socialistov po odstranjenju tega odvisnega dela nesmiselna. G. Bajič ni gotovo ničesar slišal o izkoriščanju tega odvisnega dela, ki se danes vrši in proti čemur se socialisti borijo. Ne proti odvisnemu delu kot takemu, torej kot tehničnemu pojavu, ampak proti izkoriščanju človeka po človeku. Pa je radi tega prišel g. Bajič tudi do famozne ugotovitve, da se socialisti boré za to, da bi vsak delavec postal podjetnik! Kako si je g. doktor celo stvar poenostavil! Sicer pa mi poznamo take učenjake, katerih modrost obstoji v tem, da nasprotniku imputirajo nekaj, česar on ne trdi in potem te namišljene trditve z lahkoto in briljantno pobijejo.

Kdo je sploh podjetnik? Vi ste vse predavanje zgradili na trditvi, da je podjetnik tisti, ki vodi podjetje. Vi niste upoštevali tudi tega, da je podjetnik tudi lastnik proizvodnih sredstev, t. j. kapitalist, ki radi svoje gospodarske nadrejenosti, katero ste vi le tako mimogrede omenili in niste iz nje izvajali nikakih zaključkov, izkorišča delavca na ta način, da mu plača manj, kot pa je vreden izdelek, ki ga delavec naredi. Proti temu se borimo socialisti! To, da bo v gospodarstvu, ki je utemeljeno na delitvi dela, vedno treba posameznikov, ki bodo vodili, je gotovo. Da pa ne bo treba vedno oseb, ki bodo imele dohodke, ne da bi opravljale kakršnokoli delo, je prav tako gotovo! Da so danes v mnogih slučajih ti dve osebi, t. j. vodja podjetja in lastnik podjetja združeni v eni osebi, je mogoče Vas in ti ste poslušalce, ki so Vam zadovoljno pri-trjevali, ko ste jim dokazovali nesmiselnost socialističnih nauk in neumnost socialistov (ali ni bil to mogoče namen predavanja?), privedlo do teh zaključkov, ki ste jih rabili.

Da ne vidite nikake bistvene razlike med ureditvijo podjetij v kapitalističnem in socialističnem gospodarstvu, je prav značilno. Tehničnih razlik seveda ni. »Socialistični« parni stroj je sestavljen prav tako kot kapitalistični. Toda razlike so v družabni funkciji, ki jo ima podjetje. Za Vas je po Vaših besedah vseeno, če je podjetje »Tvornica vagonov d. d.« ali pa »Državna tvornica vagonov«. Za Vas je bistveno vseeno, če se plačuje gg. delničarjem letno nekaj milijonov na dividendah kar tako zastoni, brez kakršnekoli njihove zasluge, ali pa če jih prevzame država in se omogoči s tem zmanjšanje

davkov ali zvišanje bednih delavskih mezd. To seveda ni še nikako socialistično gospodarstvo, ki bi omogočilo zvišanje življenjskega standarda, odstranilo kapitalistično gospodarsko anarhijo in tudi idejno anarhijo, kot imamo priliko videti jo. Vi, gospod doktor, ne vidite bistvene razlike v tem, če dela 1000 ljudi po 16 ur na dan pri majhnem plačilu, medtem ko ostali pobero ostanek in brezdelno živijo na račun teh, ki delajo, ali pa če delajo vsi po eno uro na dan, kar nam današnje stanje tehnike dovoljuje, in da vsi prejmejo polno vrednost svojega dela in ni nikogar, ki bi brezdelno užival sad dela drugih.

Kar predavatelj ne vidi nobene bistvene razlike, mu je vseeno, kako se uredi gospodarstvo, in ostaja rajši pri današnji ureditvi, ker je to zanj bolj enostavno.

In ko vidi, da ustvarja danes ta gospodarski sistem ogromno brezposelnost, ki jo on imenuje »kriminalno pohajkovanje po ulicah velemesta«, ne najde druge rešitve, kot da se vse te nedolžne žrtve zastarelega gospodarskega sistema zberó v delovne kolone, ki naj za kos kruha in »uniformo« delajo ona dela, ki jih današnja nacionalna buržuazija ne izvršuje, ker niso dobičkanosna. Kdor noče delati zastonj, — kos kruha in uniforma po našem mnenju ni nikako plačilo —, za tega pa so ustvarjena koncentracijska taborišča.

Ti delavec, ki si se izučil ene, mogoče dveh ali še več obrti, saj si se lahko, ker si delal zastonj, — ti, inteligenčni proletarijat, ki si študiral po gimnazijah, učiteljskih, visokih šolah, ti pojdi in vzemi v roke kramp in motiko ter pojdi na delo! Če pa ne boš hotel delati takega dela, pa se že najde sankcija — koncentracijsko taborišče po Hitlerjevem načrtu. To je moderno suženjstvo, ki si ga je izmislila fašizirana buržuazija, da ustavi razvoj modernega delavskega gibanja. G. predavatelj je dokazoval idejno propast, v katero je pahnil delavsko gibanje socializem. Socialistično gibanje je utrpelo poraze, toda ne poraze svojih načel, ampak le svoje organizacije. Teror plačanih fašističnih band, streljanje s strojnimi, topovi in strupenimi plini so udušili organizacije socialističnega proletarijata. Zmagovalec, ki je z nasiljem strl delavske organizacije, ne more govoriti o idejnem porazu svojega nasprotnika. Nasilje ni argument, umor ne dokaz.

Ker je Karl Marx priznan kot najboljši kritik in analitik kapitalističnega gospodarstva, si ga niste, g. Bajič, upali vreči enostavno v koš, ampak ste našli zanj velikodušno opravičilo, češ »saj ran-ki Marx ni menda mislil resno«, ko je pi-

sal o razrednem nasprotstvu. Seveda je on napisal ogromna dela samo zato, da se je zaposlil.

Za vas razredni boj ne obstoji. Podjetnik je za Vas vodja podjetja in delavec se pač mora s svojim voditeljem nekako pogoditi, ker drugače ne more delati. Delavec, ki nima vodstva, ne more nič narediti, za Vas pa je vodstvo g. podjetnik. Iz tega izvajate svoj nauk o solidarnosti med delavcem in podjetnikom. Podjetnik pa ni le vodja delavca, ampak tudi lastnik proizvodnih sredstev in izkoriščevallec delavca. To njihovo razmerje je bistveno za današnji gospodarski sistem in radi tega tu ni nikakega mesta za kak solidarizem. To razmerje kapitalista in meznega sužnja mora izginiti. Ko ni več ne izkoriščevalca, ne izkoriščanega, takrat tudi ni več razrednega nasprotstva in razrednega boja. Da pa bo na potu do končne zmage novega družabnega ideala še mnogo porazov in ovinkov, je verjetno, saj tudi kapitalistični razred ni hipoma zavladal takoj, ko se je rodil, tudi on je doživljal poraze, toda zmagal je, ker je njegov način družabnega gospodarstva izviral iz družabnih potreb danega časa. Buržuazija si sicer lahko izposoja razne socialistične parole, kot n. pr. načrtno gospodarstvo, toda to ji ne bo nič pomagalo. Namen vsakega gospodarskega udejstvovanja v današnjem gospodarstvu je namreč dobiček in ta želja po vedno večjem dobičku onemogoča vsako pravilno načrtno gospodarstvo. Tudi tako kapitalistično »načrtno« gospodarstvo bo vedlo do polomov, kot so današnje gospodarske krize. In stvar bo le treba nekoč rešiti proti volji kapital. razreda.

G. Bajič, Vi ste rekli, da so socialisti bili tako neumni in niso prišli na realno idejo — prostovoljnega dela zastonj s sankcijo koncentracijskega taborišča. Gotovo! Saj ta umazana fašistična ideja sloni na skrajnem nasilju, ki se mora nujno s vsakim dnem stopnjevati in ne more imeti trajnega učinka. To je pa tudi edina možnost, kako naj se v tem gospodarskem sistemu uredi vprašanje brezposelnih; če jih nočemo že pobesiti, tedaj jih izključimo iz človeške družbe in naredimo iz njih moderne sužnje! Zato se mi te »pametne« ideje tudi oprijeli ne bomo.

J. G.

Sigma, Naš svetovni nazor. — Cankarjeva družba je za leto 1934 med drugimi izdala tudi knjižico z naslovom: Naš svetovni nazor. Kot podnaslov je knjižici dodan: Teorija in razvoj dialektičnega materializma. Obrazložitev te teorije je bila že v »Književnosti« v decembru 1932 tako nekako napovedana, pa še v letu 1933 neizvršena. Založba »Nova knjiga«

je sicer v letu 1933 izdala »Uvod v dialektični materializem«, drobno knjigo, kjer so združeni trije različni avtorji, toda iz njih tudi najspretnejšemu ne bo mogoče se povzpeti do razumevanja dialektičnega materializma. Resnejše se je zastavila omenjena knjižnica Cankarjeve družbe, da bi nam napravila svetovni nazor dialektičnega materializma dostopnega. Pisec kar uvodoma pravilno čuti, da je za to potrebno »podati na podlagi enotnega povzetka vsega znanja celotno sliko sveta in jo tudi razložiti«. Da, da, iz izkušenj, iz uspehov znanosti in znanja je treba povzemati pa ne iz domislekov. Svetovnih nazorov imamo zato takšno množico, ker znanost še ne more na vsa naša vprašanja odgovarjati, in je vsled tega mogoče uveljavljati in uveljaviti nazoranja in nazore tudi izven znanosti. Vendar v omenjeni brošuri je povedano, »da je le tisti svetovni nazor pravilen, ki temelji na znanosti«. Takšna doslednost bi bila povsem v redu, če bi bila v knjižici resnično upoštevana. Ni pa v redu nadaljna trditev, da je dialektični materializem svetovni nazor«, ki se edini opira na znanost. Spoznavna teorija, ki je osnova dialektičnemu materializmu in v brošuri obdelana, vsebuje tudi neznanstvena izhodišča. Še manj v redu je pa trditev, da je dialektični materializem »pri nas obče znan tudi s imenom historični materializem«. Kdor je količkej v predmetu poučen, ve, da je dialektični materializem poln prizadevanja, da identificira marksizem z modroslovnim materializmom, dočim historični materializem nima z modroslovnimi igračkami nikakih stikov.

Nam starejšim delavcem, ki smo se do razumevanja historičnega materializma prerili, si z njim družabne pojave razlagali in vedno po njem v svetlejšo bodočnost zrlji, je znano, da sta se Marx in Engels izogibala filozofskim spekulacijam in gojila posebne vrste materializem, ki ga je najti na poti od družabne bitnosti do naše zavesti, pa nobenega drugega. Imenovala ga najčesče historični materializem in priznala, da je dialektičen, kajti dialektiko sta si osvojila in jo bolj cenila kakor materializem. Drugim razvrstim materializma nista bila naklonjena. Trditev, da »sta razvila dialektični materializem«, stran 61., in »sprejela dialektično metodo«, str. 63., predmeta prav nič ne pojasni, dokler nam Sigma ne bo povedal, kaj je za njiju (Marx-Engelsa) pomenila materija, kaj materializem in kako je v tem okviru dostavek »dialektičen« razumeti le zgodovinsko razvojno v neprestanem premagovanju porajajočih se nasprotstev (historični materializem). Ne morem se strinjati s trditvijo Sigme,

da »mora« vsak marksist priznavati dialektični materializem.

Poleg tega, da smo duševno različnih tvornih moči, k sreči še dobro vemo, kako odločno sta bila Marx in Engels proti temu, da bi zavisela pripadnost k delavskemu pokretu od priznanja Marxove vrednostne teorije ali celo od materialističnega zgodovinskega naziranja (historičnega materializma), dasi se nanj vrednostna teorija opira. V poveljujočem »mora« slutimo sodobne vplive, ki jih zaenkrat ne bomo uvaževali. Mnenja pa smo, če je po Sigmii objavljena stvar prozorna, prikladna, potrebna in odgovarjalna, da se bo lahko uvedla brez »mora«.

V pogledu ideje kot »gonilne sile razvoja« odnosno kot »zrcala gospodarskih razmer«, stran 6., bi bilo potrebno obrazložiti, da ideje praktično izvršujejo vedno le ljudje. Nemočnost ni v tem, da so ideje gonilne, marveč v tem, če bi mislili, da so brez gibajočih vzrokov. Gospodarske temelje in idejne vrhne zgradbe praktično nikako ni ločiti, le oboje ima v družabnem razvoju svoj realni učinek. Razmere oblikujejo človeka, človek pa zopet razmere. Ustvarjajoči človeški duh (ideje) dobi pomen v zvezi z vsemi drugimi činenjicami, ki jih historični materializem upošteva.

Z zgodovinskim razvojem dialektičnega materializma se piscu silno mudi, in preveč pozornosti zgodovini posveča, kjer bi bilo treba šele predmet zaokrožen odkriti. Zgodovino bi naj za sedaj nadomestilo temeljitše objašnjenje predmetov in pojmov: snov (materija), materializma, duhovnost z oblikami zavesti (misli, čutiti, hoteti) in življenje. Naš človek je potreben in želi, da bi mu brošura navedenega naslova nudila v samostojnem poglavju razpravo o snovi (materiji) in materializmu, v posebnem o duhu in zavesti, in na vsak način v posebnem poglavju tudi razpravo o življenju. Poslednjemu namreč dialektičen materializem, kakor ga danes v Rusiji učijo, priznava svojevrstno zakonitost. Kajti do svetovnega nazora (enotnega razumevanja celotne bitnosti) se povzpemo, če smo usposobljeni celote prirode zajeti prirodoslovno (fizikalno), življenjeslovno (biološko) in družboslovno (sociološko). Takšno »celotno sliko sveta« je menda Sigma za »Naš svetovni nazor« imel v mislih, toda podal je še ni. Kdor vso bitnost (das Sein) obrazloži, obrazloži hkrati dialektiko, kajti bit je dialetika, bodisi v prirodi, bodisi v družbi.

Navedene panoge v pregledni razvrstitvi in razumljivi znanstveni obliki v knjižnici manjkajo. Zato je »Naš svetovni nazor« zevajočo vrzel na modroslovnem

polju le prav slabo zamašil, čeprav »Svoboda« v svoji oceni drugače misli. Dobra ocena pa na mestu, kjer ni primerna nikomur ne koristi. Svetovno nazorno zares malo žarkov prodre k nam, zato bi bilo, s temeljitejšim osvetljenjem prav navedenih panog bitnosti, ustrezno celo najširši potrebi, kar je še to pot, žal, izostalo. Pomotno je misliti, da bi nam naravoslovje moglo ali celo moralo odgovorjati, če je zunanji svet snoven ali duševan, ker naravoslovja to prav nič ne briga. Naravoslovje sicer naravo raziskuje, toda v njene podlage še ni moglo prodreti. Vsled tega naravoslovje ne more povedati, če so te podlage snovne ali duhovne. Naravoslovje pove samo to, kar more vedeti. Moti se tudi Sigma, če po znanih, nepotrebnih naziranjih duhovnost enostavno kot funkcijo materije proglašajo, ali če po istih naziranjih mišljenje kot gibanje materije razlaga. Tako misliti je sicer filozofično-materialistično dopustno, ni pa to historično-materialistično in znanstveno dopustno. Ravno na tej točki se dialektično tudi resnica neha. Znanost in znanstveniki bi na takšne trditve Sigmie ne pristali. Prav nasprotno. O tem drugič več, če bo potrebno. Na strani 70. je s prav nezadostno razlago razprto tiskano: Omejenost človeških organov pa se da odstraniti s posebnimi aparati. Tako! Kadar bo to resnica, nehali bodo vsi dvomi, na mah nam bo vse odkrito in očitno, svetovni nazor bo postal brezdvomno enoten. Na str. 71. si Sigma predstavlja »prostor z desetimi dimenzijami« in še v tej predstavi ne najde nobenega nasprotstva, ko si vendar navadni smrtniki že četrte dimenzije ne moremo v prostoru predstavljati, dasi nekaj podobnega često našo miselnost muči.

Za stran 88—90 vprašamo, če se more kvantiteta (množina, obilica) naziranj, ki nam jih Sigma nudi, kedaj preobrniti v toli pogrešno socialistično kvaliteto?

Večkratna raba besede »materielno«, v nedoslednosti tudi »materijelno«, včasih v pomenu resnično ali istinito, včasih v pomenu materialno in celo materialistično, bi zahtevala skrbnejše redakcije. Tudi bi ne bilo treba, da prav pisec takšne knjižice dosledno idealizem s spiritualizmom zamenjuje, kajti materializmu naproten je pač spiritualizem, idealizmu nasproten pa realizem, ki bi svetovno-nazorno niti ne smel ostati neomenjen.

Gotovo je »Naš svetovni nazor« na mnogih mestih neznanstven, in to iz najpriprostejše razlage, ker je metafizičen, to je, zajet onstran naših izkušenj — izven znanosti. Kolikor se pa znanosti odmika, prav toliko se oddaljuje od Marxa

in Engelsa, ki sta se na znanstvenih tleh najboljše počutila.

Zaključno povemo, da smo našli v brošuri tudi mnogo dobrega. Cepitev seve ni prizanešana nobenemu svetovnemu nazoru, to tudi dialektiki docela odgo-varja.

Sigmi smo za prizadevanje hvaležni, ker se nadajamo, da bo »Naš svetovni nazor«, na glavi in udihi popolnjen, lahko postal svetla luč v obično tmino. Takšen uspeh bo zanesljiv, če bo marksizem, prišel med nas kot znanost in ne kot filozofija. J. K.

Odgovor

Ravnajoč se po načelu, da ima vsak naročnik »Svobode« in »Cankarjeve družbe« zmeraj pravico, da odkrito pove svoje mnenje o naših sestavkih in knjigah, priobčujemo gorenjo oceno. Na to oceno nam bo odgovoriti lahko in težko — kakor se pač vzame. Lahko, ker nam na podlagi Marxovih in Engelsovih del ne bo težko ovreči mnogoterih piščevih trditv; težko pa zopet zato, ker se da iz kritikovega sloga in neobrazloženih izrazov, ki jih tolikokrat uporablja, prav težko predstavljati, kaj pisec pod temi izrazi razume. Je že namreč tako, da ima večina stvari na svetu svoje ime, besedo, ki je znamka za stvar, pri abstraktnih (pojmovnih) besedah pa si različni ljudje različno predstavljajo. Kaj si naj na primer predstavljamo vse pri izrazih, kakor: »posebne vrste materializem«, »modroslovni materializem« itd., ki jih kritik s pridom uporablja? Tako sem v težavnem položaju, da morem mestoma samo slutiti, kaj je J. K. hotel povedati, in tako se bo menda godilo marsikomu, ki bo gorenjo oceno bral.

Radi pomanjkanja prostora se bom danes omejil samo na prve tri odstavke ocene, o ostalem pa v prihodnji številki!

Ocena se začne s tem, da skuša kritik skopati najprej umetni prepad med historičnim in dialektičnim materializmom, računajoč, da bo na ta način vso zgradbo v knjigi podrl. Kaj torej razume pisec s tema dvema izrazoma? Historični materializem mu je (glej zgoraj!) »posebne vrste materializem, ki ga je najti na poti od družabne bitnosti do naše zavesti«. To, kar je tu o njem povedal, je bore malo! Mnogo več nam pa tudi ne pove stavek, da je ta materializem »materialistično zgodovinsko naziranje«, kar je toliko, kakor če bi rekel: lev je levja žival. Kaj pa si pisec v razliki s historičnim materializmom predstavlja pod izrazom »dialektični materializem«, je pa še težje dognati, kajti o njem izvemo iz ocene samo toliko, »da se peča z modroslovnimi igračk-

kami«, da je »poln prizadevanja, da identifikira marksizem z modroslovnim materializmom«. — Rekel sem, da temelji ves prvi del ocene na domnevni razliki med historičnim in dialektičnim materializmom; če bi hotel kritik to razliko podati, bi moral najprej oba pojma obrazložiti, definirati, kajti potem bi šele videli in spoznali razliko.

Slednjega torej pisec ni podal, nu, ker pa vsaj slutim, kaj je hotel povedati, mu rad pomagam. Namesto vsega dolgo-vezja, ki ga je napisal, naj bi raje kar po domače povedal: Sprejemam Marxovo teorijo o večvrednosti, borim se tudi za boljši družabni red po svoje, kakor pač menim, da je prav, ne sprejemam in zavračam pa **metodo**, s katero je prišel Marx do svojih izsledkov, zlasti še, če bi moral s to metodo obrazložiti celotno ideološko nadstavbo (filozofijo, pravne nazore, verstvo itd.), kakor jo je obrazložil Sigma po Thalheimerju in Plehanovu (glej str. 108. knjige). Z drugimi besedami: J. K. je obstal v marksizmu sredi pota in je povsem podoben našim krščanskim socialistom, ki sicer včasih sprejemajo Marxove končne izsledke v ekonomiji, potov, ki je pa prišel Marx do teh izsledkov, pa ne priznavajo in se celo bore proti njim. Boré zato, ker so docela nasprotna njihovemu nazoru — kakor so tudi nasprotna nazorom J. K.

Toda, če sem rekel, da je J. K. podoben krščanskim socialistom, sem rekel — preveč! Vsi resni nasprotniki marksizma priznavajo, da sestoji marksizem v glavnem: 1.) iz teorije o večvrednosti; 2.) iz dialektičnega materializma. To priznavajo tudi krščanski socialisti (glej različne številke »Besed«!), dasi drugo točko zametujejo. So pa na svetu Marxovi nasprotniki, ki se bore proti njemu na drugačen način, in sicer: 1.) nekateri skazijo vso njegovo teorijo in naperijo boj proti tej skazi, zavedajoč se, da mu sicer ne morejo priti do kože; 2.) zopet nekateri pa zamolče to in ono, kar je Marx napisal, tako pokvarjenega Marxa sprejmejo za svojega in se ponosno imenujejo — marksiste! — Slednje dela tudi moj kritik. Popolnoma pravilno sicer pravi, da sta se »Marx in Engels izogibala filozofskim špekulacijam«, če razumemo s tem izrazom tako filozofijo, kakršna je vladala v srednjem veku in kakršno še danes uče idealistični filozofi. Namesto filozofije sta oba utemeljitelja znanstvenega marksizma postavljala **znanost**. Toda kritik napravi pač to napako, da smatra dialektični materializem za — filozofijo, za »modroslovne igrčke«, ne pa za **znanstveno metodo**, s katero sta Marx in Engels raziskovala gospodarstvo, družabno bit in celotno nadstavbo. Dialektičnega

materializma ni obrazložil samo Engels v »Anti-Dühringu«, nego nam ga je obrazložil tudi Marx v sledečih svojih delih, ki jih razvrščam časovno in ki so živa priča, kako se je Marx od dela do dela, od knjige do knjige globlje dokopaval do njega, dokler ga ni docela izoblikoval:

1. »Kritik der Hegelschen Rechtsphilosophie« (1843), kjer obračuna Marx s Heglovo idealistično filozofijo ter metafizičnim gledanjem na svet in življenje;

2. »Die heilige Familie« (1844), ki v njem Marx in Engels podajata metodo svojega dela;

3. »Die deutsche Ideologie«; o tem delu pravi znani poznavalec Marxa Adoratskij, »da v nobenem drugem delu... ne najdemo osnovnih vprašanj dialektičnega materializma tako vsestransko in globoko obdelanih« (glej uvod v to delo, ki ga je izdal Marx-Engelsov institut!). Tu razglablja Marx o spoznavni teoriji, o logiki, o umetnosti, celo o jezikoslovju — skratka: o celotni nadstavbi.

4. Prav tako pa obravnava politično in ideološko nadstavbo, idealistično filozofijo itd. tudi v delu »Elend der Philosophie« (1847).

V naštetih delih bo našel pozorni čitatelj obravnavano vse — če že ne drugače, pa vsaj v zametkih — kar imenujemo mi dialektični materializem. Res je pa, da si je to znanstveno metodo bolj orisal Engels, Marx jo je le bolj praktično uporabljal, kakor pa razglabljal o njej. Če bi moj kritik ta dela preštudiral, potem menda ne bi več trdil: Marx misli tako, kakor jaz mislim, da misli, nego bo vsaj rekel: Marx misli tako, jaz pa drugače — pa se dajmo! Debata bo potem seveda vsaj mogoča in pa zanimiva.

Toda — vrnimo se zopet k domnevni razliki med historičnim in dialektičnim materializmom! Kako je torej s tem vprašanjem? Vsakemu, ki je le malo preštudiral marksizem, je znano, da je izšel Marx iz Heglove šole, da je sprejel njegovo dialektiko, ki pa jo je postavil šele na noge s tem, da je zavrnil Heglov idealizem, išoč gibal vsemu dogajanju v ekonomiji. S tem si je ustvaril Marx metodo znanstvenega dela, ki jo je uporabljal v svojih ekonomskih in ostalih delih, ter jo imenoval »historični materializem«. Ali je to ime dobro ali ne, ne bomo debatirali, kajti Marxova pravica je pač bila, da je imenoval svojo metodo, kakor jo je pač hotel. S tem »historičnim materializmom« pa je raziskoval Marx — to naj še enkrat poudarim — tudi razvoj idej, pravnih naziranj itd., torej vse ono, s čimer se po kritikovem mnenju skuša pečati »dialektični materia-

lizem«. Ker pa je za to znanstveno metodo značilno dvojje, in sicer: 1. *materializem*, kakor sem ga obrazložil v knjigi (da namreč produkcijske razmere zavise od produktivnosti dela, iz njih pa zopet izvira politični red, psihologija podružabljenega človeka — t. j. njegov način mišljenja — ter različne ideologije); 2. *dialektika*, ki sem jo tudi obrazložil v knjigi — iz teh dveh ozirov so torej nekateri marksisti to metodo krstili z izrazom »dialektični materializem«, da bi bolj poudarili dialektiko. Omenim naj, da vsebuje tudi izraz »historični« vsaj deloma tudi izraz »dialektični«, ker je pač gledal Marx v historiji = zgodovini (ne samo gospodarstva, nego tudi obenem ideološke nastave) neprestani proces, razvoj. **Z obema izrazoma je mišljena torej ena in ista stvar.** To nam potrjujejo tudi vsi teoretiki marksizma, ki nekateri izdajajo knjige o »historičnem materializmu« (Buharin), drugi o »dialektičnem materializmu« (Thalheimer) — oboji pa pišejo o **istem**. Dokaz za to pa imamo tudi pri Engelsu, ki uporablja oba izraza in sicer v svoji korespondenci kot istovrstna — žal mi je samo, da si tega mesta nisem zabeležil. Mogoče se mi ga posreči do prihodnje številke izbrskati.

Ko J. K. tako napravi razliko med historičnim in dialektičnim materializmom, ki sploh ne eksistira, razen če bi kdo utegnil imenovati historični materializem marksistično raziskovanje bolj na ekonomskem polju, potem se pa naš kritik povzpne do epohalnega odkritja, da sta Marx in Engels »*dialektiko bolj cenila kakor materializem*«. Človek bi se tu nehote spozabil in in rekel: Bog pomagaj! Kakšen je Marx-Engelsov materializem, oziroma, kaj sta si oba s tem izrazom predstavljala, sem dovolj obrazložil v knjigi (str. 91—104) in mi tega ni treba zatorej še enkrat ponavljati. Ta »materializem« pa je tako zvezan z dialektiko, da se kar ne da od nje ločiti, ali pa Marxova dialektika od njega ne — razen če jo samo v svoji glavi »odmislimo. Oboje je spojeno v eno in torej ni niti govora o tem, da bi Marx eno plat kaj bolj cenil kakor drugo. Da pa sta oba zametovala naravoslovni, Feuerbachov ali celo vulgarni materializem, tega kritiku ni kar nič treba posebej poudarjati, kajti to sem opravil že vse kar sam na straneh: 52—53, 58—59, 62—63!

Še bolj »imenitni« pa sta trditvi: »*Ne morem se strinjati s trditvijo Sigmee, da mora vsak marksist priznavati dialektični materializem*« in »... *k sreči še dobro vemo, kako odločno sta bila Marx in Engels proti temu, da bi zavisela pripadnost k delavskemu pokretu od priznanja*

Marxove vrednostne teorije ali celo od materialističnega zgodovinskega naziranja (historičnega materializma).» Najprej tole: pravi marksist (Marxov učenec ali njegov pristaš) more biti samo tisti, ki priznava Marxa v celoti, ki sprejme njegove izsledke in s tem v zvezi tudi znanstveno pot, ki je z njo dognal izsledke, oziroma tisti, ki z Marxovo metodo raziskuje nadaljni razvoj kapitalistične družbe in vse druge pojave, ki jih Marx ni doživel. Kdor tega ne sprejme, se pač ne sme imenovati marksista, t. j. Marxovega pristaša. Čudno se mi zdi, da ta enostavna stvar ne gre J. K. v glavo! — Kakšno mnenje pa sta imela Marx in Engels o zmešancih, ki njune metode niso sprejeli, pa »k sreči« zopet dobro vemo iz del, ki jih J. K., kajpak, ne pozna. V dobi, ki sta v njej oba utemeljitelja znanstvenega socializma delovala, je živelo polno takih ljudi, toda treba je vzeti v roke samo Marxovo »Elend der Philosophie«, da se vidi s koliko ironijo, da celo, s kolikšnim sarkazmom je zdelal Proudhona, ki je bil sicer prav zvest borec socializma, a je imel samo to napako, da je bil zanesen sanjač — ali pa je treba pogledati v Engelsovo delo »Anti-Dühring«, da se vidi isto, samo da je to delo naperjeno proti socialistu Dühringu. Kako strupeno pa je Marx preganjal Lassalla, sem že tudi nekje opisal — in sicer samo zato, ker je bil pristaš idealistične filozofije. Njegova dela imenuje »Lassallov drek« (glej članek »Marx kot organizator delavstva« v lanskem letniku »Svobode«!). Marx in En-

gels sta torej take ljudi smatrala za škodljivce delavskega pokreta, zlasti, če so bili intelektualci in so reflektirali na vodilno vlogo. — Če torej J. K. trdi o sebi, da je marksist, mu moram odgovoriti z Marxovim izrekom: »Ljudi ne smemo presojati po tem, kar sami o sebi mislijo da so.«

Dandanes na vse to ne bomo gledali tako strogo in bomo rekli: **Marksist** je samo tisti, ki sprejme Marxov nauk v celoti in sicer, kakor objektivno eksistira, in ne, kakor si ga ta ali oni po svoje prikuje, **socialist** je pa lahko marsikdo, saj imamo celo vrsto socializmov: nekateri menijo n. pr., da je socializem že v tem, če si pribore 50 par mezde več, drugi so navdušeni za konzume itd. S tem seveda vseh teh ljudi ne omalovažujem, nasprotno, prepričan sem, da bi vsi izvršili svojo nalogo, kadar bi bilo in kakor bi bilo treba. Pri vsej tej zadevi je žalostno samo eno, namreč: da se ljudje ničesar ne nauče in da je treba vsako stvar goniti zmeraj znova in od začetka. Če bi kritik preštudiral vsa Marxova dela, bi gotovo ne zagrešil takih napak. Je pa že človek tak, da rajši »spintizira« iz svoje glave, češ, jaz si križarske vojne, življenje Culukafrov in njihove ustanove, Marxa itd. tako in tako predstavljam in pri tem ostanem, namesto da bi šel do virov samih in jih preštudiral. Prav gotovo bi tudi delavski pokret na ta način zmeraj znova ne delal starih napak.

Sigma.

(Dalje prihodnjič.)

Náš čas je tudi v tem podoben dobi propada starega rimskega imperija, da je napravil iz patriotizma vero. Meščanska civilizacija je premagala cerkveno vero, ki naj seveda »ostane še ohranjena ljudstvu«. Svetovna vojna je pokazala, kako so povsod tudi boga samega postavili v službo malika nacije. Nikdar v zgodovini še ni bila nobena dogma bolj tiranska in netolerantna, kakor je v današnji Evropi dogma nacionalizma. Pri vsem tem si ta dogma niti ne prizadeva, da bi kakor stare cerkvene dogme, stremela po splošni blaginji človeštva; niti ne poskuša, da bi našla svojo utemeljitev v splošno veljavnih etičnih ali razumskih normah; zato je ta najnestrpnejša od vseh dogem hkrati najneumnejša od vseh dogem.

Hendrik de Man

Naš pokret

Prekmurje se budi — nova postojanka »Svobode« v Murski Soboti! V malokateri naši pokrajini so delavci — bodisi industrijski ali poljedelski — tako izžemanj in tako mizerno plačani kakor v Prekmurju. Prenaselnost dežele, zopora mej — vse to je povzročalo in še povzroča slabo materijalno stanje delavstva, ki je prisiljeno delati za najnižjo mezdno. Mnogočesa so si bili delavci tudi sami krivi, ker se niso doslej organizirali ne strokovno in ne kulturno, da bi spoznali docela svoj položaj in se borili za izboljšanje. Značilno je, da se v Murski Soboti niti volitve obratnih zaupnikov niso izvedle, kolektivne pogodbe so neznane. Kaj čuda, če si pri tem kapitalisti veselo manejo roke in »služijo« velike profite, kajpak, vse na račun delavstva.

Volitve v Delavsko zbornico so vzvalovale tudi Prekmurje. Delavci so kar sami čutili, da je treba voliti rdeče; število rdečih glasov je iznenadilo! Takoj nato so se začeli nekateri domačini zanimati za našo kulturno organizacijo. Ustanovni občni zbor se je vršil v soboto, dne 14. aprila t. l. V zborovalnih prostorih se je zbralo veliko število delavcev in, kar je treba še posebej poudariti, tudi delavk. Občni zbor je vodil s. Kunaver, vse priprave in agitacijo zanj pa sta izvršila požrtvovalna sodruga Kardoš in Tivadar. S. Teplý je kot delegat centrale govoril o pomenu delavskih organizacij, zlasti še »Svobode«. Sodrugi in sodružice so verjeli poslušali ter spoznali, da je edino v socializmu rešitev. Nato so se izvršile volitve odbora; imena prinesemo v prihodnji številki, omenimo naj pa, da je predsednik s. Jud, da so vsi odborniki razen enega domačini in da je v odboru zastopano tudi lepo število sodružic. Podružnica bo prirejala predvsem predavanja, ustanovila si pa bo tudi pevski odsek in knjižnico.

V nedeljo dopoldne se je vršilo že prvo predavanje. Predaval je s. Teplý o fašizmu. Udeležba je znašala 70 ljudi.

Doslej se je vpisalo v podružnico že 60 članov, oziroma članic. Vse kaže, da bo naša misel tudi v Murski Soboti prodira in se globoko zakoreninila. Vsem soboškim sodrugom in sodružicam pa kliče: Konec mora biti izmозgavanju in trpljenju, Vaša rešitev je v organizaciji, zavednosti in solidarnosti. Zato postanite vsi sodrugi, zato vsi, ki delate in ste izrabljani, v »Svobodo«!

»Svoboda« Novo mesto.

Ko se je na občnem zboru dne 3. decembra 1933 poklicala v življenje pred

leti ustanovljena podružnica »Svobode« v Novem mestu, so se izvoljeni sodrugi podali z veseljem in največjo požrtvovalnostjo na delo. Uspeh tega dela tudi ni izostal. Če pogledamo dobo, ki je med tem minila, vidimo, da se je mnogo naredilo po zaslugi delovnega odbora, požrtvovalnega članstva in naklonjenih somišljenikov. Podružnica je priredila šest skioptičnih predavanj, od tega štiri v Novem mestu, dve pa v Prečni. Predavanja so bila dobro obiskana s strani članstva in drugega občinstva. Odbor je sklenil, da bi bilo koristno prenesti svoje delo tudi med kmete v okolici in jih na ta način pridobiti za naš pokret. Radi tega smo priredili dvoje predavanj v Prečni, kjer smo z uspehom lahko zadovoljni. Radi pomladanskih del smo morali s predavanji žal prenehati, toda na jesen bo treba započeto delo nadaljevati. Za člane smo priredili dva debatna sestanka, na katerih se je po fereratih s. Germa prvič o »historičnem materializmu«, drugič o »koristnih delavskih kulturnih organizacijah« razvila živahna in tehtna debata. Taki sestanki bi bili zelo potrebni za miselni razvoj članov, žal, nam v tem brant pomanjkanje primerne prostora.

Akoravno smo s svojimi predavanji že pokazali javnosti, da delavsko kulturno gibanje pri nas živi in se iniciativno razvija, je bila želja odbora in vsega članstva, da s kako večjo prireditvijo stopi pred javnost. V ta namen se je pod vodstvom režiserja g. A. Beleta pripravila uprizoritev Cankarjevega »Hlapca Jerneja in njegove pravice«, ki je dne 3. marca žela v dvorani Prosветnega doma popoln moralen uspeh. Tudi naši nasprotniki so priznali, da je bila predstava, kar se tiče režije, scenerije in izvajanja med najboljšimi, kar jih je bilo tu uprizorjenih. Prav posebno pa nas je razveselilo veliko zanimanje mladine iz vseh slojev za to prireditev. Meščanski krogi so nas hoteli s svojo nenavzočnostjo oškodovati na gmotnem uspehu, kar se jim je, žal, do neke mere posrečilo. Dohodki komaj krijejo izdatke, ki so morali biti naknadno še zmanjšani, tako da društvo ni imelo od tega nikake gmotne koristi. Ta neuspeh nas seveda ne bo ustrašil, saj pripravljamo že sedaj prosvetni večer, ki naj bi se vršil začetkom maja.

Radi spremembe starih pravil je bil sklican izredni občni zbor dne 13. marca. Spremembe so bile soglasno sprejete in nova pravila vložena pri srezkem načelstvu. Ker se je pokazala potreba za razvoj društva tudi med ostale vrste delavstva, so se izvršile nekatere izpremembe

v odboru. Preden je bivši odbor odstopil, so podali odborniki svoja poročila.

Iz poročila predsednika s. Prežljaja je razvidno, da se je društvo dobro razvijalo, edino število članov je bilo majhno. To se je v prvi vrsti pokazalo pri naših prireditvah in dohodkih blagajne. Radi tega je tudi nastala misel po izpremembi odbora.

Tajnik s. Lakner je poročal, da je odbor imel v tej poslovni dobi, ki je trajala le štiri mesece, deset sej, prejeli smo 15 dopisov, oddali 13. Skioptičnih predavanj je bilo šest in dva članska sestanka. Razpečali smo 10 izvodov knjig Cankarjeve družbe, skušali smo razširiti revijo Svobodo, kar pa ni rodilo nikakega uspeha.

Blagajnik s. Juriševič je poročal, da je stanje blagajne slabo, ker nam manjka virov za dohodke, saj od 26 članov, ki jih imamo, je večina brezposelnih in ne more plačati niti znižane članarine. Igra tudi ni prinesla zaželenega gmotnega uspeha. Dohodki v tej poslovni dobi (neuvštevi dohodke od igre) Din 646,50, izdatki 556,50, prebitek znaša 90.— Din.

Po zaključenih poročilih so podali revizorji predlog na razrešnico odboru, kar je bilo soglasno sprejeto.

Nato je bil izvoljen nov odbor, in sicer: s. Šegedin Fr. predsednik, s. Preželj Sr. podpredsednik, s. Lakner tajnik, S. Paulin namestnik, s. Germ blagajnik, s. Juriševič namestnik; odborniki ss: Fabjan, Kovačič, Pirnar, Kleindienst, Tvrđy, Jerle; revizorji ss.: Jericijo, Hočevnar in Okroglič.

Pri slučajnostih so se obravnavale nadaljine akcije, ki jih bo treba izvesti. Kot predpogoj vsakemu delu je po mnenju vseh članov treba lastnega društvenega prostora; v ta namen se je sklenilo, da se vzame v najem kaka soba in se za naše namene primerno opremi. Največ preglavic dela kritje stroškov; sklenilo se je iskati v ta namen kako podporo ali ustanoviti poseben fond, v katerega bodo premožnejši člani plačevali, da se na ta način krijejo stroški.

V slučaju, da se to vprašanje ugodno reši, bi bilo mogoče izvesti tudi ostale sklepe občnega zbora. Ustanovil naj bi se pevski zbor, o čemer so se že vršile predpriprave, pri katerih se je pokazalo, da bi pevecv bilo zadostno število, če bi se priskrbel primeren lokal in event. pevodja.

V mesecu aprilu je priredila naša podružnica že dolgo pripravljani tečaj o delovnem pravu, čigar nujnost in pomembnost se je pri nas že dolgo občutila. Na tečaju v 4 predavanjih je podal pregledno sliko o našem delovnem pravu g. dr. Jože Globevnik ml. z ozirom na do-

ločbe obrtnega zakona in zakona o zaščiti delavstva. Tečaj je zbudil v začetku veliko zanimanje pri delavstvu in ostalih krogih, pozneje pa se je polagoma manjšalo, dokler niso ostali na tečaju le oni, katere je stvar v resnici zanimala. Udeležba pri prvem predavanju je bila 70 udeležencev, nato pa je padla na 52, 33, in 29 udel. Predavatelj je jasno in pregledno podal vsa važna določila, nakar so se v debati razjasnila še nejasna vprašanja in različni slučaji. G. dr. J. Globevniku gre vsa zahvala za trud, ki ga je imel za obširno obdelavo snovi.

V okviru tega tečaja se je vršilo še dvojje predavanj, in sicer: s. Stanko Likar je predaval o bolniškem zavarovanju in sodrug Golmajer o strokovnih organizacijah. Zanimanje za ta predavanja je jako veliko.

Na veliki ponedeljek je imel sodr. Germ Jože v Toplicah predavanje »O položaju kmeta in meznega delavca v družbi in državi«. Predavanja se je kljub neprilikam, ki so jih povzročili lokalni činitelji nasprotni našemu pokretu, udeležilo čez 50 udeležencev, ki so pazljivo sledili izvajanju govornika in se po predavanju udeležili z zanimanjem resne debate. Na ta način je bil zopet dosežen nov uspeh našega dela, pri čemer gre zahvala topljškim sodrugom za njihovo požrtvovalnost. Želimo jim obilo uspeha.

Občni zbor je nadalje sklenil, da se bo priredil meseca maja I. prosvetni večer »Svobode« v Novem mestu. Na programu bi bil kak govor o kulturnem gibanju med delavstvom, nekaj zborovih recitacij, kaka krajša igra, event. glasbene točke.

Nov odbor ima na ta način dovolj dela, če hoče vse te sklepe občnega zbora izvršiti. Upamo, da se mu bo to posrečilo v korist naše podružnice in vsega delavskega gibanja.

»Svoboda« v Zalogu

Kdor čita našo revijo in zasleduje gibanje ter delovanje podružnic v dopisih, je lahko ugotovil, da že nekaj mesecev ni videti niti zaslediti kakšne vesti o podružnici Zalog!

Ne sme se pa obsojati zaraditega vodstva podružnice, ker so zunanji tresljaji, ki so prišli nad našo podružnico, povzročili v prvi vrsti to mrtvilo.

To nepredvideno stanje je povzročilo tudi velike viharje in težkoče, ki so pri tem nastale.

Preteklo leto je za našo podružnico porazno v vsakem oziru. Vsi lepi načrti in zasnove vodstva naše ednote so se v tem kaosu zgubili.

To stanje je trajalo skoro eno leto! Pa prišla je obletnica, s tem tudi obračun!

18. marca smo imeli občni zbor! Kdor je čutil in sebi kaj smisla za naše delo, se je odzval vabilu.

Navzoča sta tudi bila zast. centrale s. Štukelj in dr. Jelenec ter zastop. podružnic iz Dobrunj in Zadobrove.

Najpreje je predsednik s. Kačar Jože pozdravil vse navzoče ter zastopnike centrale kakor sosednih podružnic. Nato se je spomnil umrle s. Fanike Marnove, katere je bila ena izmed najagilnejših ter zavernih »Svobodašic«. Vsi navzoči so se dvignili v znak priznanja.

Sledilo je poročilo s. predsednika, ki nam je v kratkih obrisih orisal delovanje »Svobode« v minulemu letu.

Pred petimi leti je bila ustanovljena naša »Svoboda«. Pet let ji je na čelu stal s. Kačar!

Izmed prvih je bil pri ustanovitvi kot tudi pri delu. Brez našega s. Kačarja ne bi živeli. On je dajal Svobodi več, kot mu je bilo moči. Krivilo ga je mnogokrat breme, ki si ga je naložil, pa ni nikdar omagal. Nam Svobodašem je v ponos, zgled brez primere, kot tudi nasprotniki ga priznajo brez kakih pripomb!

S trpkostjo se spominja lanskega zbora, kajti samo na tretjina nas je ostala zvestih naše zamisli.

Poročila so šla gladko brez pripomb, čeprav je vsak posameznik v mislih čutil, da ni izvršil dolžnosti, ki jih ima na pram Svobodi.

V tem letu je bilo podano prvič v zgodovini naše Svobode poročilo knjižničarja, čeprav se ustanavlja knjižnica že od ustanovitve podružnice.

Nato nam je s. dr. Jelenec podal nekaj splošnih misli o naši podružnici. Nekaj navajam dobesedno:

Kljub temu, da Vas vidim zbrane v tako malem številu, Vam moram reči, da je centrala ponosna na Vas. Kajti Vi ste kot mati, ki rodi otroke, jih vzgaja. Ko pa so godni, gredo po svetu — ona pa se postara in oslabi.

Ponosna pa je na sebe kljub temu, da je oslabela, saj lahko zre v svet na svoje otroke, ki si ustanavljajo boljše bodočnost, kot jo ima sama. Zavedajte se sode drugi, da je tudi Vaša podružnica taka mati. Njeni otroci so podružnica v Lazah in Zadobrovi.

Novemu odboru pa polagam na srce, da napne vse sile, da bo ta stara mati dobila prepotrebne hrane, da se bo oživila in pomladila.

S. Štukelj nam je nato orisal cilje »Svobode« in nam nazorno odkril naše slabosti.

Temu sledi govor zastopnika Dobrunjske Svobode, ki nam v lepih besedah opiše njihovo podružnico, osobito le-

po uspevajočo knjižnico, ki nam je lahko za vzgled.

Zaključil pa zastopnik zadobrovske podružnice, ki želi naši Svobodi najlepše uspehe.

Sledi volitev novega odbora, ki se izvrši v najlepšem redu. Za predsednika je bil izvoljen s. Tomšič Polde, podpredsednik s. Maček Polde, tajnik s. Šabec Stane, blaginjak s. Kukavica Ludvik, knjižničar s. Šešek Anton, prosvetar s. Rolih Stane. Odbor: ss. Šabec Stana, Taurer Mici, Taurer Henrik, Klemenc Jakob, Mejač Joško. Namestniki: ss. Kačar Jože, Sošič Anton, Trontelj Mici. Nadzorstvo: Mazovec Josip, Kos Ivan, Šešek Anton.

Takoj v začetku je opaziti veliko navdušenost, ki je sedaj zavladala v naši enoti. Vsi znaki kažejo, da smo se zdramili iz večnega spanja in da bomo zopet začeli živeti.

Tudi vodstvo podružnice je z pomladitvijo odbora pridobilo, kaže že sedaj veliko živahnost v vseh smereh.

Bili sta 2 odborovi seji ter sestanek vsega članstva. Značilno je namreč to, da se je udeležilo tega sestanka polovico več sodrugov kakor občnega zbora.

V nedeljo smo imeli izlet v naravo, ki je bil dobro obiskan in se ga je tudi udeležilo nad polovico somišljenikov, ki bodo sčasoma tudi »Svobodaši«.

Želeli bi napraviti v maju s podružnicami Laze, Zadobrova, Dobrunje in Ljubljano enodnevni izlet, pa bomo se še sporazumeli do takrat.

V soboto 21. IV. smo imeli skioptično predavanje »Španija« ob 19. uri pri Torčniku. Predaval je s. Štukelj.

V nedeljo 29. IV. smo imeli prosvetni večer pri g. Požarju v Zalogu.

Za pevski odsek smo pridno na delu ter bomo v najkrajšem času pričeli z vajami, saj je samo 18 nečlanov pripravljeno pristopiti, če bomo ustanovili ta odsek.

Svoboda sedaj zida, kar je prej podkopavala. Mnogo smo zamudili, nadoknadi bo treba. Tega se zavedati vedno, pa nam ne bo težko prebroditi največje težave.

Če bomo v tem smislu delovali, nam je uspeh zajamčen!

Torej, sodrugi in sodružice, na delo za našo »Svobodo«! Zbirajmo tudi za tiskovni sklad, s tem pomagamo sami sebi, ker le revija je ono, kar nam vlija poguma, nam piše in pojasnjuje vse, kar si želi zaveden Svobodaš, je za vsakega dostopen list.

Zato zbirajmo za našo revijo, za nas, da bo izhajala popolna, neokrnjena.

Zato pa, kadar Te kdo prosi za kakšen prispevek, ga ne odvrni, ker s tem

vračaš sam sebi, in je tisti mali denar dobro naložen!

Torej na delo za boljšo bodočnost, katero si bomo sami ustvarili.

Posameznik ne pomeni mnogo, zato vse prizadevanje enega ne pomeni za skupnost dosti, kajti: Jaz sam — nič! Mi vsi — moč, Mi vsi — bič!!

To imejmo, Svobodaši, pred očmi. Vedno se borimo za skupnost, za ideje, katere nam bodo enkrat odprle vrata v boljšo bodočnost! T. L.

Ptuj. — Po raznih težavah, ki so prišle nad podružnico brez njene krivde, je naša »Svoboda« zopet oživela. Pridno deluje pevski odsek, knjižnica, tamburaški odsek in prosvetni, ki je priredil že nekaj predavanj in ima vsak četrtek diskusijski večer o »našem svetovnem nazoru«. Kolesarski odsek je imel samo en izlet. Vsi odseki so podali svoja poročila skupaj s podružničnim odborom na občnem zboru 3. marca t. l. V nov odbor so bili večinoma izvoljeni člani prejšnjega odbora: Šafranko, Hercog, Korpar Terezija, Bezjak, Gabriel Fr., Hagauer, Podlaha Anton, Rihtarič, Juršič, Ljubec Angela, Soretz, Gruber Jožica, Schmidt, Štrafela, Horvat, Matjašič in Podlaha Ana.

Lesce. — Kakor je pokazal občni zbor naše »Svobode«, je ona silno napredovala v lanskem letu, tako po številu članstva kakor po svojem delovanju. Pridno je delovala knjižnica, bilo je 9 predavanj, Marxova proslava, igra »Rdeče rože« dvakrat, 1 družabni večer in več zabavnih prireditev. Podružnični odbor je pridno dopisoval zlasti s centralo; saj je odposlal 111 pispov. V nov odbor so bili izvoljeni: predsednik Podobnik, nam. Valant, tajnik Mici Justin, nam. Pavla Triplat, blag. Hanžič, nam. Petrač; odborniki: Dežman, Kati Triplat, Magušar, pomožni blagajniki: Prešeren, Brenhuš (obenem gospodar), Kati Triplat; knjižničar Hilda Podobnik, nam. Polka Priplat; nadzorstvo: Prešen A., Stojan in Rudi Triplat. Načelnik dramskega odseka je Janko Torkar.

Hrastnik »Svoboda« II. V nedeljo, dne 25. marca t. l. se je vršil XI. redni letni občni zbor hrastniške »Svobode«. Udeležili sta se ga dve tretjini članov. O prejšnjem delovanju podružnice priča navedeno: 9 sej, 2 dramski prireditvi, propagandni izlet, odnosno gostovanje pevcev na prosvetnem večeru 24. II. 1934 v Ljubljani, naslednji dan v radiu, 2 predavanji, 1 skupen nastop Svobode I. in II. na prosvetnem večeru, Cankarjeve ter Marksove proslave v Del. domu. Poleg tega 1 članski sestanek; v knjižnici je vpisanih

50 rednih članov, nabavilo se je okrog 40 novih knjig. Vsled zasilnega stanovanja v društvenem lokalu začasno knjižnica ne more poslovati, kar se zelo pogošča, ker je drugače najbolj aktivna od vseh odsekov. Da bi imeli močno knjižnico, bi bilo treba, da se obe »Svobodi« I. in II. združita ter tako tvorita veliko knjižnico; če ne gre drugače, pa naj vsaj ena podružnica drugi knjige izposoja.

V nov odbor so bili izvoljeni s.s.: preds. Beutel F., nam. Gačnik F.; knjižničar Pfeifer M., nam. Kolar O.; tajnik K. Saurič, nam. Vozel Stanko; blagajnik Opresnik A., nam. Papp Oto; kontrola Kellner A., Papp P., Hofman Jos; gospodar Gočnik H., nam. Göte K.; poročevalec za revijo »Svoboda« K. Saurič.

Kljub navedenemu delovanju pa številu članstva ni zadovoljivo. Zakaj? Žal, pred letom smo čitali neko statistiko, da je v »Svobodi« večina članov starih nad 24 let. Vzrok temu je, ker se premalo polaga pažnje na mladino, kar sosedna društva nasprotno storé. Zato se ni treba čuditi, ako ni nove generacije, ki bi obdržala vsaj to, kar so predniki vztrajno ter mukoma zgradili. Zato pričakujemo, da bo novi odbor poskušal na vse načine pritegniti mlajšo generacijo.

Občni zbor »Svobode« Ljubljana

6. aprila t. l. se je zvečer ob 8. uri vršil v predavalnici Delavske zbornice redni letni občni zbor »Svobode«, podružnice Ljubljana.

Kakor še nikoli doslej, je bil ta občni zbor dobro obiskan, res pravi »Svobodaši« so bili navzoči, in so poročila in razprave o delovanju in bodočih potih pokazala stvarno, resno, oživljeno in vzpodbujajoče delo. Kakor še dosedaj ni bilo, je bilo tokrat zastopano žensko članstvo v naravnost lepem številu,

Poročila predsedstva, tajništva blagajništva in raznih odsekov so bila pregledna. Ni lahko delo ljubljanske »Svobode«, zbirati delavstvo v kulturno delovanje, ker stanuje po veliki večini izven Ljubljane. Vendar je število 140 redno plačujočih že precej pomembno. Delavski oder je razen nekaterih večjih predstav gojil najboljše govorilni zbor, ker je v sedanjih razmerah tak zbor najbolj privlačen, učinkujoč in poučen. Pesem, proza, v kratki, izklasani vsebini, postavljena na oder in deklamirana, recitirana, igrana od skupine — govorilnega zbora — naredi na poslušalca dojem navdušenosti, podviga in lepote, da bi še in še gledal in poslušal. Poročevalec je konštiral, da je od veliko poklicanih ostalo sicer malo izvoljenih, a da so ti izvoljeni delali požrtvovalno in nesebično. Pokazal je, da je

bilo poklicanih mnogo, da so v časih, ko smo imeli plačane »umetnike« režiserje vsi ti poklicani hoteli biti tudi »veliki« umetniki in se na sredstva, razmere, disciplino niso ozirali. In ko ni bilo več plačanih »umetnikov« režiserjev, so tudi ti poklicani začutili, da niso izvoljeni in so istotako izostali. Zakaj, o človeku, ki ni z dušo in srcem »Svobodaš«, se vzbuja egoistični: »jaz in noben drug«, in: »če ne jaz, tudi drug ne«. A vkljub temu je delavski oder kot dramski odsek podružnice »Svobode« častno vršil svoj poklic.

Poročevalec odseka s. Iv. Vuk je poročal o posvetnih večerih. Bilo jih je v letošnji sezoni do občnega zbora šest, a 25, odkar so se začeli prirejati. Poročilo je bilo sprejeto z odobravanjem in z željo, da bi čim več sodelujočih bilo iz vrst delavstva. Nič zato, če ni čisto za umetniški višini, glavno je, da so to naši. Treba pa je pri tem tudi paziti, da je tudi v takih slučajih program dostojen umetniškim zahtevam prireditve.

Pevski odsek je poročal, da je sedaj pevcev in pevk v mešanem zboru 35. Nastopili so enkrat na prosvetnem večeru, trikrat pa na drugih prireditvah. Pevske vaje se vrše dvakrat tedensko. Vodi jih pevovodja s. F. Marinšek. V kratki dobi svojega obstoja, to je od novembra meseca 1933, je nastopil, kakor rečeno, štirikrat. Obstoji iz samih delavk in delavcev. Želeti bi bilo, da začnejo z novejšimi skladbami.

Posebno pa bi želeli, da bi so drugi, ki so pri raznih meščanskih zborih, stopili v svobodaški pevski zbor.

Predsednik delavskega glasbenega društva »Zarja« s. Korošec je pozdravil navzoče in sporočil, da je občni zbor »Zarje« sklenil, pristopiti kot celota k »Svobodni« in tvoriti glasbeni odsek »Svobode«, kar je bilo z odobravanjem vzeto na znanje.

Poleg debate in raznih nasvetov in predlogov, so vsi navzoči sklenili, da bodo v bodoči društveni dobi podvojili sile za še kompaktnjšo moč podružnice in pridobivali člane. Vsak strokovno organiziran mora postati »Svobodaš«. Strokovno gibanje brez kulturnega je samo polovično. In če se bo ta sklep izvršil, bo štela podružnica »Svobode« pri prihodnjem občnem zboru nad 1200 članov. In če bo dobivalo revijo »Svoboda«, ki je izboren delavski časopis, in jo čitalo, bo 1200 soderugov in soderužic, Svobodašev in Svobodašič, kakor klen trdno in močno v pojmovanju proletarske mišljenosti.

Predzadnja točka so bile volitve novega odbora.

Izvoljeni so bili soglasno: Predsednik: Moreti Josip, podpredsednik: Škrl Pavel, tajnik: Marinšek Franjo (ki je tudi pevovodja mešanega zbora), blagajnik: Selan Mica. Odbor: Andrej Smerajc, Bolta Franc, Virant Ivan, Skuk Leopoldina, Abram Berta, Jordan Franc, Korošec Blaž. Nadzorstvo: Mlinar Ivan, Dr. Celestin Jelenec in Avgala Ciril.

K raznoterostim ni bilo nič in v najlepšem razpoloženju in s sklepi v srcih, delati za »Svobodo«, je predsednik zaključil občni zbor. —g.—

VI. (XXV.) delavski prosvetni večer, ki ga je priredila ljubljanska podružnica »Svobode« s sodelovanjem »Zarje« v soboto, 24. marca t. l. je zopet, kakor vedno, napolnil dvorano Delavske zbornice. S. Golouh je predaval o »Hitlerizmu in socialnih težnjah«. Njegovo predavanje je dalo sliko pravega pojmovanja v človeški družbi sedaj, ko je tehnika in brezposelnost na višku, ko so na eni strani kupi bogastva in izobilja, na drugi pa neizmerna beda in pomanjkanje. Predavanje je v današnji številki priobčeno kot uvodnik, zato ga čitajte pazljivo. Ivan Skuk je recitiral Iv. Vukovo pesem: »Klic zgodovine«, Delavski oder »Svobode« je pa lepo in učinkovito uprizoril Iv. Vukovo »Idilo«. Mešani pevski zbor ljubljanske »Svobode« pod vodstvom svojega tajnika s. Franja Marinška, je nastopil tokrat prvič na prosvetnem večeru in zapel 6 pesmi. Zbor šteje 25 pevcev in pevk. Soprani so polni in čisti, alti zvočni, tenorji harmonično vežejo melodijo, basi pa so dobri, le nekoliko preslabi. Zbor je pokazal, dasi obstoji komaj 4 mesece, da bo rasel in se izpopolnjeval v močan, dober mešani pevski zbor. »Zarja« je izaigrala pod kapelnikom Cesarjem več skladb, med njimi tisto znamenito »Od Urala do Bajkala«, v kateri je »Volga, Volga«, »Dvanajst razbojnikov« in krasni solospjev »Večerni zvonovi«. Konec pa je klic na boj! Havaјci so v havaјski obleki zapeli in zaigrali na havaјskih kitarah, Kvač E. pa na kromatični harmoniki operne arije. Večer je bil animiran in lep, da so udeleženci zadovoljni odhajali domov. —k—

VII. (XXVI.) delavski prosvetni večer je bil prirejen 14. aprila 1934 kot slavnostna akademija v spomin internacionalnega ženskega dneva. Priredila je to akademijo Zveza delavskih žen in deklet s sodelovanjem »Svobode« in »Zarje«. S. Golouh je predaval o aktualni temi »Žena v današnji družbi«, ter pokazal pomen ženske v človeški družbi. To predavanje bo priobčeno v prihodnji številki »Svobode«. Podpredsednica »Zve-

ze del. žen in deklet« s. Brezarjeva je pred začetkom pozdravila navzoče in v kratkih besedah obrazložila pomen Internacionalnega ženskega dneva in zahteve ženstva. »Zarja« je zaigrala arije iz opere »Carmen« in »Faust«, solopevka je zapela Grečaninovega »Ujetnika«, Krekovo: »Tam zunaj je sneg« in arijo iz opere »Carmen«, baritonist M. Dolničar pa »Moja kosa je križava«, Pavšič: »Pred durmi« in Gerbič: »Pojdem na prejo«. Violinistka Roza Lubec je zaigrala Prochaskovo: »Hrepenenje« in »Iz gor« ter Wieniawskega »Mazurko«. Vsi solisti in godba je žela burno priznavanje. Poldi Skukova je recitirala Mile Klopčičevo: Žena-mati govori ob zibelki otroka. Lep je bil ta večer akademije Internacionalnega ženskega dneva, dvorana polna in občinstvo razigrano. V ponos so prosvetni večeri »Svobode« ljubljanskemu delavstvu in v čast podružnici »Svobode«.

—n.

Zagorje ob Savi.

Takajšnja podružnica »Svobode« je imela svoj letni redni občni zbor v nedeljo, dne 25. februarja t. l. Po poročilih starega odbora je razvidno, da je podružnica nekoliko nazadovala po številu članstva.

Izvoljen je bil sledeči novi odbor: Predsednik Ivan Kamnik, namestnik Krečan Jože, tajnik Potokar Martin, nam. Gostiša Franc, blagajnik Zakrajšek Ivan, nam. Krznar Leopold. Odbor: Drgan Fr., Gostiša Ladislav, Škraber Franc, Jevšnik Ivan, Bokal Ludvik, Prosenc Anton. Revizija: Ule Anton, Pock Izidor, Zupan Alojz. Knjižničarji: za Loke Zakrajšek Ivan in Jevšnik Ivan, za Zagorje Ule Anton. Gospodar Zakrajšek Ivan.

Pri 3. točki dnevnega reda »Pomen in potreba kult. organizacije« je poročal sodr. Arh Jurij, ki je orisal potrebo poživljenosti in dostojnega vedenja članstva, da se že v tem vidi, da so res zavedni Svobodaši, ne pa obratno. Nato se je razvila debata, ki je pokazala mnogo nedostatkov, katerih se mora članstvo izogibati v bodoče.

Med drugim se je sklenilo ustanoviti glasbeni odsek pod vodstvom s. Pock-a Izidorja.

Na praznik 19. marca 1934 je predaval sodr. profesor Teplý iz Maribora v dvorani Zadrúžnega doma na Lokah o razvoju fašizma v Evropi. Sodrugi Teplý je orisal jako globoko fašizem in njegovo zlo in tisti lumpenproletariat, ki je njegova opora za taka sleparska dejanja, ki jih uganja fašizem nad delavskim razredom. Tudi na tem predavanju je bila taka triperesna deteljica, pa je glavico globoko nagnila, ko se je videla v svojem

zrcalu, ki ga je pokazal sodr. profesor Teplý! Vsi drugi pa, ki so bili na predavanju, so z velikim zadovoljstvom odhajali, z željo, da nas še obišče sodr. prof. Teplý pri prvi priložnosti.

Tudi naš sportni klub »Svoboda« je imel svoj drugi občni zbor v nedeljo, 25. febr. 1934. Po poročilu starega odbora se je izvolil novi odbor. V nedeljo, 8. aprila t. l. je imel prvo letošnjo prvenstveno nogometno tekmo, in sicer proti SK »Slogi« iz Lok. Druga je pa proti SK »Zagorju« in tretja pa proti SK »Litiji« iz Litije. Treningi se vršé vsak torek, četrtek in soboto. Pozivajo se vsi nogometaši, da redno prihajajo in da se dostojno vedejo in poslušajo kapetana in načelnika.

Zabukovca.

Dne 4. marca je imela tukajšnja podružnica »Svobode« svoj redni letni občni zbor. Kakor je bilo razvidno iz poročil funkcionarjev, je podružnica napredovala, a materijelno stoji bolj slabo. Najbolj agilni je dramski odsek, pevski pa vsled glasovnega pomanjkanja ne more priti do izraza, kakor bi bilo želeli. Izvoljen je bil po večini stari odbor. Na 18. marca smo imeli predavanje. Predaval je s. Teplý o nacionalizmu in delavskem gibanju. Prostori sodr. Zupanca so bili nabito polni in poslušalci so s polnim razumevanjem sledili enournemu govoru predavatelja. Drugo predavanje smo določili na 22. aprila in nas je s. Teplý zopet razvedril z lepim predavanjem. Dne 29. aprila nameravamo uprizoriti Moškrčevo dramo »Rdeče rože« in bo naš dramski odsek zopet imel priliko pokazati svojo agilnost, ker mu v letošnji sezoni ni bilo mogoče, ker nismo imeli dvorane na razpolago. Sodrugi! Le po začrtani poti naprej, ker le v zavednosti je moč! Družnost!

L.

Rogaška Slatina

V torek, dne 20. marca 1934 se je vršil 4. redni občni zbor podružnice »Svoboda« v Rog. Slatini. Po maloštevilni udeležbi bi sodil, da članstvo »Svobode« premalo pojmuje delavsko solidarnost in poslanstvo socializma.

Občni zbor je otvoril s. Lipovšek, nakar se je prečital zapisnik zadnjega občnega zbora; zapisnik se je sprejel na znanje.

Poročilo o društvenem delovanju je podal s. Beno Jugovar; iz poročila posnemamo: Dramatični odsek: Zaznamuje lepo uspelo predstavo »Magde« in krasen nastop mladine (Sirota Marica). Pri dramatičnem odseku primanjkuje dobrih ženskih moči, predvsem je pa do dramatike premalo veselja med delavci, nekaj je pa tudi članov, ki tudi pri dramatiki

vedo, kaj hočejo. Upamo, da bo v bodoče dram. odsek zopet bolj aktiven.

Pevski odsek: Vidni napredek je nekako zaznamovati pri pevskem odseku. Naštudiral je krasen koncertni večer v Zdravil. domu v Rog. Slatini, nastop v Ljubljani na Cankarjevem večeru in drugi dan v radiu. Nastop v Ljubljani je pohvalila tudi meščanska kritika («Jutro», »Slov. narod«). Tako je pevski odsek dosegel prav lep napredek.

Kar je pa za marksistično delavsko gibanje najbolj važno, so pa predavanja; vsak delavec bi moral točno vedeti ekonomski položaj kapitalizma in se zavedati, da je tudi on mala koreninica, brez katere bi kapitalistično drevo ne moglo uspevati, potem bi tudi delavski razred zaznamoval bolj vidne uspehe; tako pa, eden misli tako, drugi zopet drugače, kritizira se seveda čez vse, kar ni tako kot oni mislijo, ne vedo pa, da s takim ravnanjem škodujejo delavski solidarnosti. Baš zato se je tudi »Svoboda« odločila, da priredi predavanja, da s tem malo posveti v to strašno temo. Predaval je s. Teplý o Nemčiji, o početkih delavskega gibanja in o Karlu Marxu ob 50 letnici njegove smrti, prav lep je bil tudi pesniški večer, 15letnica smrti Ivana Cankarja. O vsem smo poročali v »Svobodi«, pribijem naj le to, da smo kljub temu, da nas je malo, mnogim trn v peti. Vemo, da je naša pot prava, to povdarjam zato, ker vem, da je bila »Svoboda« njen duh in vzgoja tista gonilna sila, ki je vse razvijala naprej, in rečem Vam, ni lahko v eni vasi stati tako samozavestno, kakor stoji »Svobodaši« in steklarji v Rog. Slatini, kjer je človek z vsemi poznan in takorekoč z vsemi dober in družaben.

Vse naše prireditve — to moram poudariti — vzbujajo v Rog. Slatini in okolici veliko pozornost, saj smo »Svobodaši« in steklarji v Rog. Slatini edini, ki kaj premoremo; vabili so nas na vse načine, naj se strnemo v skupen pevski zbor, dobili smo prostor za vaje brezplačno; a ko smo vse skupaj odklonili, nismo imeli prostora in ničesar več. No, končno imamo še pevski zbor, ki je žel v Ljubljani vsesplošno priznanje.

Blagajniško poročilo je podal sood. Bauer, stanje blagajne je povoljno; kon-

trolor s. Kurat predlaga blagajniku zaupnico.

Pri volitvi je bil izvoljen ta-le odbor: ss. Franjo Lipovšek, predsednik, M. Krajšek, nam.; Beno Jugovar, tajnik; Franc Puffler, blagajnik; za pevski odsek Dimler Franc; za mladinski in dramski odsek Franjo Lipovšek; nadzorstvo Kurat in Matko; arhivar Auman Josip.

Ena pot je, ki vodi proletarijat k vstajenju, in to pot hodi pri nas »Svoboda«. Zato bi bila dolžnost vsakega delavca in delavke, ki ve in čuti krivico, katero trpi vsak dan, da gre in se organizira v »Svobodi«. Nehati se mora tisto medsebojno trenje med delavci, češ, jaz vem to, ti pa nič. Nehati se mora tudi tista nevoščljivost med delavci, kajti vsak se mora zavedati, da je člen v verigi; če ni zaveden, krši s tem delavsko solidarnost, ker vsak naj ve, da je nad nami noč. Zato moramo delati, izobraževati, učiti se, ko napoči ura, ko vstane nov dan, da bo ta dan naš, dan Svobode, enakosti in bratstva...

Kolja.

Sarajevo — Novo delavsko kulturno društvo »Cankar« — 8. aprila se je vršil ustanovni občni zbor novega kulturnega društva »Cankar«, v katerem se bodo združevali predvsem slovenski delavci, ki si služijo kruh v Sarajevu. Društvo bo gojilo petje, dramatiko, glasbo itd. Prirejalo bo izobraževalne tečaje in predavanja. Občni zbor je otvoril s. Telatko, ki je orisal namen društva in njega potrebo. V imenu vzeze delavskih kulturnih društev za Bosno in Hercegovino je pozdravil zbor s. Rajković. Gospodje od tukajšnjega »Slovenskega kluba« so prišli vprašati, kaj je treba ustanavljati novo društvo. Ko se jim je povedalo, da so slovenske delavce prezirali v »Slovenskem klubu« in da imajo delavci pravico združevati se v svojem društvu, ki se bo naslanjalo na sarajevsko zvezo del. kulturnih društev, so se gospodje poklonili in odšli. V društveni odbor so bili izvoljeni sodrug: Telatko, Pastorek, Demšar, Petaver, Strani, Gerželi, Klokočevnik, Kovačič, Jerman, Veršec i. dr. Prepričani smo, da bo društvo v zvezi s sarajevskimi sodrugmi in našo zvezo »Svoboda« koristno delovalo za izobrazbo in prebujenje delavstva.

Tudi denarne žrtve za organizacijo kažejo zavednost članov.

Zapiski

Statistika ni vselej dobra. — Živimo v dobi, ko ljudje mnogo dajo na številke. So ljudje, ki naraynost ljubijo številke in izdelujejo neprestane statistike. Za statistiko smo posebno navdušeni pri nas, kjer skoro ni prave statistike. Kajti ljudje so vedno najbolj navdušeni za tisto, česar še nimajo, in pripisujejo tistemu največjo važnost. Mi kot napredni ljudje tudi cenimo statistiko. Pri tem pa vemo, da so na svetu različne statistike: nekdo si nekaj vbije v glavo in šele po tistem sklepu uredi statistiko tako, da same številke potrjujejo njegov domislek. In kdo ne bi verjel novi teoriji, ki jo potrjujejo celo številke? Angleži so previdni ljudje, pa pravijo o statistikah tako-le: Slabši od navadnih lažnjivcev so prokleti lažnjivci, od teh prokletih lažnjivcev so pa slabši samo še statistiki.

Na svetu živé tudi pošteni ljudje, ki sestavljajo poštene statistike. Ali pri tem se jim zadeva prav rada ponesreči. V Celju n. pr. izhaja časopis »Treznost«, ki oznanja, kakor že naslov pove, treznost, poleg treznosti pa še abstinenco. Narodni poslanec prof. Lojze Jan Pavlič priobčuje na zadnji strani »Treznosti« statistične podatke »o vplivu alkohola na zločince in nemoralnost«. Ta statistika naj bi zgovorno dokazovala in dokazala, da rastejo zločinci, nemoralnost in razne nesreče vzporedno z naraščanjem števila gostiln, vinotočev in žganjarn. Pavličeva statistika pa dokazuje baš nasprotno od tega, kar mi sami mislimo. In če bi prof. Pavlič prej dobro pregledal svoje statistične podatke, bi jih gotovo ne objavil, vsaj v »Treznosti« ne. Ti podatki bi bili edino dobrodošli za gostilničarski vestnik; in zdi se mi, da se ne motim, če mislim, da uredniki gostilničarskega glasila ne berejo »Treznosti«, ker bi sicer že objavili v svojem listu Pavličevo statistiko in napisali še kak uvodnik, v katerem bi pozivali vso javnost, naj iz golih dobrodelnih razlogov še bolj podpre gostilničarski in vinotočarski stan.

Statistika profesorja Pavliča navaja namreč te-le številke: **V srezu Ljubljana** je bilo 1930. l. 399 gostiln, 4 vinotoči, 5 žganjarn, istočasno pa sta bila 1—2 umobolna (ne ve se natančno, ali 1 ali 2), zgodili so se 3 uboji, posrečilo se je 16 samomorov in rodilo se je 70 nezakonskih otrok. **Leta 1933.** je pa bilo v istem srezu 426 gostiln (27 več), 4 vinotočii in 17 (12 več) žganjarn, po drugi strani pa ni

bilo nobenega uboja več, zgodilo se je samo 14 samomorov in rodilo se samo 63 nezakonskih otrok. Vse te nesreče so torej nazadovale, edino število umobolnih je ostalo isto 1—2, to pa menda samo radi tega, ker imamo v ljubljanski okolici norišnico.

V srezu Celje, kjer živi sam prof. Pavlič, je število gostiln naraslo od 358 v 1931. letu na 370 v 1933. l., število ubojev je pa v istem času padlo s 3 na 0, nezakonskih otrok pa s 194 na 174.

V srezu Litija je pa bilo l. 1933. isto število gostiln (227), vinotočev (3) in žganjarn (7) kakor l. 1930, zato je pa število umorov naraslo z 0 na 1, ubojev z 0 na 2, padlo je edino-le število nezakonskih otrok z 90 na 70.

Po vsem tem sodeč, pada zločinstvo in nemoralnost edino-le tam, kjer narašča število gostiln, vinotočev in žganjarn. Kjer zadnja številka ostaja na isti višini, nemoralnost polagoma raste in potemtakem bi nemoralnost silno narasla tam, kjer bi se zmanjšalo število gostiln in žganjarn.

Kako naj si razlagamo ta čuden pojav? Ali so gostilne in vinotoči tisti faktor, ki pospešuje moralo v naših krajih, ali pa statistika ni prava. Mi bi rekli: Proč s statistiko! —elj.

Tiskovni sklad „Svobode“

V. seznam prispevkov za tiskovni sklad »Svobode«:

Kranj: nekateri funkcionarji podružnice »Svobode« so zbrali Din 125.— na bloke.

Zalog: zbral na blok s. Jože Kačar Din 25.—, s. Anton Sešek Din 25.—, s. Franc Intihar Din 10.—, s. Leopold Tomšič Din 25.—; skupaj Din 85.—.

Tržič: s. Stane Sovà zbral na godovanju Jožetov Din 57.50.

Rog. Slatina: Podružnica »Svobode« darovala Din 300.—.

Zagorje: Zveza rudarjev Jugoslavije, podružnica, darovala Din 80.—.

Ljubljana: Prijatelji prirode zbrali Din 441.—, s. dr. Jelenec, odvetnik Din 40.— dal sejnino prosv. odseka Del. zbornice; skupaj Din 481.—.

Vsega skupaj Din 1.128.50, prva zbirka Din 3.782.—, druga Din 2001.50, tretja Din 1.572.—, četrta Din 898.—, vsega skupaj Din 9.382.—.